

Uuden rahanpesulain velvoitteet Tilitoimisto X:lle

Tytti Oinonen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Uuden rahanpesulain velvoitteet Tilitoimisto X:lle

Tytti Oinonen
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2019

Tytti Oinonen

Uuden rahanpesulain velvoitteet Tilitoimisto X:lle

Vuosi 2019 Sivumäärä 64

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia vuonna 2017 voimaan tulleen uuden rahanpesulain (444/2017) keskeisiä velvoitteita tilitoimistolle. Työ tehtiin toimeksiantona Tilitoimisto X:lle. Opinnäytetyön tarkoitus on toimia ohjeistuksena toimeksiantajalle, mutta myös muut tilitoimistot voivat halutessaan hyödyntää työtä.

Teoriaosuudessa käsitellään rahanpesua ilmiönä ja rahanpesulainsäädännön historiaa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käydään läpi myös Suomen rahanpesulain kokonaisuudistusta, joka toimii pohjustuksena opinnäytetyön tutkimukselle.

Opinnäytetyön tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmäksi valittiin haastattelu, koska tutkimusaiheesta ei entuudestaan löytynyt riittävästi tietoa. Uuden rahanpesulain keskeisiä velvoitteita tilitoimistolle tutkittiin haastattelemalla neljää asiantuntijaa. Haastatteluiden tavoitteena oli ymmärtää paremmin, mistä rahanpesussa on kyse ja lain velvoitteista tilitoimistolle.

Haastatteluista saatiin tulokseksi, että uuden rahanpesulain keskeiset velvoitteet tilitoimistolle ovat riskiarvion laatiminen, asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen, ilmoitusten tekeminen epäilyttävistä liiketoimista ja henkilökunnan koulutus. Haastatteluiden tulosten pohjalta voidaan myös todeta, että tilitoimistot tarvitsevat enemmän konkreettisia esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista ja keinoja näiden tunnistamiseksi.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että uusi rahanpesulaki on lisännyt tilitoimiston vastuuta ja tuonut muutoksia käytännön toimintaan. Uudessa rahanpesulaissa korostuu sekä tilitoimiston että kirjanpitäjän ammattitaito ja asiantuntevuus. Tilitoimistot ovat tehneet ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista hyvin vähän ja alalla toimivat kaipaavat lisää koulutusta ja tietoa aiheesta.

Tytti Oinonen

Obligations set by the new money laundering act to Accounting Firm X.

Year 2019

Pages

64

The aim of this thesis was to study obligations set by the act on detecting and preventing money laundering and terrorist financing (444/2017) on accounting firms. Thesis was carried out as an assignment by Accounting Firm X. All accounting firms can benefit from this thesis, but its main purpose is to serve as instruction for Accounting Firm X.

Theory part of thesis includes examination of money laundering as a phenomenon and overview in history of money laundering legislation. It also examines the general reform of Finnish money laundering legislation as an introduction to the study part of the thesis.

Study was conducted in qualitative method. Interview was chosen as the research method as not enough information was available of the subject of research. To study the obligations set by the new money laundering act on accounting firms, four experts were interviewed. Goal of the interviews was to better understand money laundering and the obligations act sets on accounting firms.

The interviews indicate the new money laundering act sets four major obligations on accounting firms, which are to produce a risk evaluation, to recognize and familiarize the client, to notify authorities on suspicious transactions and to train accounting firm's staff. Based on the interviews it is clear accounting firms need more concrete examples of suspicious transactions and means to recognize them.

In conclusion the new money laundering act increases account firm's liabilities and changes their practices. New money laundering act emphasizes expertise of both accounting firm and single accountant. Accounting firms barely notify authorities and people working in the field require more education and information on the subject.

Keywords: Money laundering, the act on detecting and preventing money laundering and terrorist financing (444/2017), accounting firm

Sisällys

1	Johdanto.....	7
1.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	7
1.2	Opinnäytetyön rakenne	8
2	Rahanpesu ilmiönä	8
2.1	Mitä rahanpesu on?.....	8
2.2	Rahanpesuprosessin vaiheet	9
2.2.1	Sijoitusvaihe.....	10
2.2.2	Harhautusvaihe	10
2.2.3	Palautusvaihe	12
2.3	Rahanpesun rikosilmiöitä	12
2.4	Rahanpesun torjunta	13
2.4.1	Financial Action Task Force	14
2.4.2	Rahanpesun selvittelykeskus	14
3	Rahanpesun historiaa ja rahanpesudirektiivit	15
3.1	Rahanpesun historiaa	15
3.2	Rahanpesun kriminalisointi Suomessa	16
3.3	Rahanpesulainsäädännön historia.....	17
3.3.1	Ensimmäinen rahanpesudirektiivi	17
3.3.2	Toinen rahanpesudirektiivi.....	18
3.3.3	Kolmas rahanpesudirektiivi	18
3.3.4	Neljäs rahanpesudirektiivi.....	19
4	Suomen rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus	20
4.1	Uudistuneen rahanpesulain merkittävimmät muutokset	20
4.2	Ilmoitusvelvollinen ja ilmoitusvelvollisuus	20
4.3	Riski-arvio	22
4.4	Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen.....	24
4.5	Yksinkertaistettu ja tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus.....	25
4.6	Rahanpesun valvontarekisteri	26
4.7	Tosiasialliset edunsaajat	27
4.8	Hallinnolliset seuraamukset	27
4.9	Työntekijöiden koulutus ja sisäinen valvonta	28
5	Opinnäytetyön tutkimusosuus	28
5.1	Valittujen tutkimusmenetelmien esittely	29
5.2	Asiantuntijahaastattelujen esittely	29
5.2.1	Asiantuntija A	30
5.2.2	Asiantuntija B ja C	30
5.2.3	Asiantuntija D	31
5.2.4	Tilitoimisto X:n edustaja	31

5.3	Uuden rahanpesulain keskeiset veloitteet Tilitoimisto X:lle	32
5.3.1	Riskiarvio asiakkaisiin ja omaan toimintaan kohdistuvista riskeistä.....	32
5.3.2	Tunnista asiakkaat ja tunne heidän liiketoimintansa.....	33
5.3.3	Tilitoimisto ilmoitusvelvollisina	35
5.3.4	Vastuuhenkilön nimeäminen, henkilökunnan kouluttaminen ja sisäiset toimintaperiaatteet.....	37
5.3.5	Ilmoittautuminen rahanpesun valvontarekisteriin ja tosiallisten edunsaajien rekisteröinti.....	37
5.4	Tilitoimiston rikosoikeudellinen vastuu	38
6	Johtopäätökset ja yhteenveto.....	39
7	Opinnäytetyön arviointi	42
	Lähteet.....	44
	Kuvio	48
	Liitteet	49

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään Suomen rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistusta ja tutkitaan, minkälaisia muutoksia ja uusia velvoitteita laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017, jäljempänä uusi rahanpesulaki) tuo kirjanpitäjien työhön. Opinnäytetyö tehdään toimeksiantona tilitoimisto X:lle ja aiheena on uuden rahanpesulain velvoitteet tilitoimisto X:lle.

Kansainvälinen rahanpesu ja terrorismin rahoitus ovat huomattava ongelma rahoitusjärjestelmälle. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista torjutaankin kansainvälisellä yhteistyöllä sekä yhteisillä kansainvälisillä säännöksillä ja periaatteilla. Rahanpesulla ja terrorismin rahoittamisella on yhteiskunnallisia vaikutuksia. Jos näitä ei pystytä torjumaan tehokkaasti, voi seurauksena olla negatiivisia talousvaikutuksia.

Suomen rahanpesulainsäädäntöä uudistettiin merkittävästi vuonna 2017, kun säädettiin uusi rahanpesulaki (444/2017). Lakiuudistuksella pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston asettama niin sanottu neljäs rahanpesudirektiivi (2015/849). Uuden rahanpesulain tavoitteena on estää ja torjua rahanpesua, terrorismin rahoittamista ja edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja selvittämistä. Lainsäädännön uudistuksella halutaan torjua tehokkaammin harmaata taloutta ja talousrikollisuutta, koska Suomessa talousrikokset ovat yksi suurimmista rikollisuuden muodoista rahanpesun taustalla (Sisäministeriö 2017).

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyö on tehty toimeksiantona tilitoimistolle ja viitattaessa toimeksiantajayritykseen käytetään nimeä Tilitoimisto X. Uudistettu rahanpesulaki ja sen keskeiset velvoitteet ovat hyvin ajankohtainen aihe sekä tilitoimistoille että muille taloushallinnon asiantuntijoille. Nyky päivänä rahanpesulaki asettaa entistä enemmän velvoitteita ilmoitusvelvollisille, kuten kirjanpitäjille ja tilitoimistoille. Myös muut tilitoimistot voivat hyödyntää tätä opinnäytetyötä, koska kuka tahansa kirjanpitäjä voi tarvittaessa soveltaa ohjeistusta työssään.

Opinnäytetyön tarkoituksena on perehtyä nykyiseen voimassa olevaan rahanpesulakiin ja keskeisenä tavoitteena on tutkia uuden rahanpesulain velvoitteita ja muutoksia tilitoimiston näkökulmasta. Opinnäytetyö tulee toimimaan ohjeistuksena tilitoimisto X:lle rahanpesulain uudistuksesta ja sen vaatimista velvoitteista. Opinnäytetyön liitteeksi tulee tilitoimisto X:lle tehty ohjeistus, johon on koottu asiantuntijahaastatteluiden, viranomaisten julkaisemien ohjeistuksien ja lain pohjalta tehty lista rahanpesulain velvoitteista tilitoimistolle.

Tässä opinnäytetyössä vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitkä ovat uuden rahanpesulain keskeiset velvoitteet tilitoimistoille ja kirjanpitäjille?
- Miten tilitoimiston tulisi ottaa toiminnassaan huomioon uudet lain tuomat velvollisuudet?
- Kuinka kirjanpitäjä voi havaita rahanpesua toimeksiantoja tehtäessä?

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyö käsittelee aluksi rahanpesua ilmiönä, sen eri toteuttamistapoja ja rahanpesuprosessin vaiheita. Tämän jälkeen käydään lyhyesti läpi rahanpesun ja rahanpesulainsäädännön historiaa hyödyntämällä lakitekstejä ja kirjallisuutta aiheesta. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistuksen merkittävimpiä muutoksia käydään läpi omassa luvussaan. Opinnäytetyön tutkimus toteutetaan kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä haastatella eri asiantuntijoita, jotta saataisiin mahdollisimman monipuolista tietoa tutkimusaiheesta. Haastatteluiden teemat ovat haasteltaville samoja, mutta haastattelukysymykset saattavat vaihdella. Kysymykset ovat muotoiltu asiantuntijoille siten, että Tilitoimisto X pystyisi hyödyntämään ja soveltamaan haastatteluiden pohjalta saatua tietoa parhaalla mahdollisella tavalla.

2 Rahanpesu ilmiönä

Tämä luku käsittelee, mitä rahanpesu on, rahanpesun toteuttamistapoja ja rahanpesuprosessin eri vaiheita. Lisäksi luvun viimeisessä kappaleessa kerrotaan rahanpesuun liittyvistä rikosilmiöistä.

2.1 Mitä rahanpesu on?

Suomen rikoslain (39/1889) 32 luvun 6§ mukaan rahanpesulla tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa joku vastaanottaa, muuntaa, käyttää, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan omaisuutta, joka on hankittu rikoksella tarkoituksenaan hankkia itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä peittämällä ja häivyttämällä omaisuuden rikollinen alkuperä välttääkseen rikoksen oikeudelliset seuraamukset.

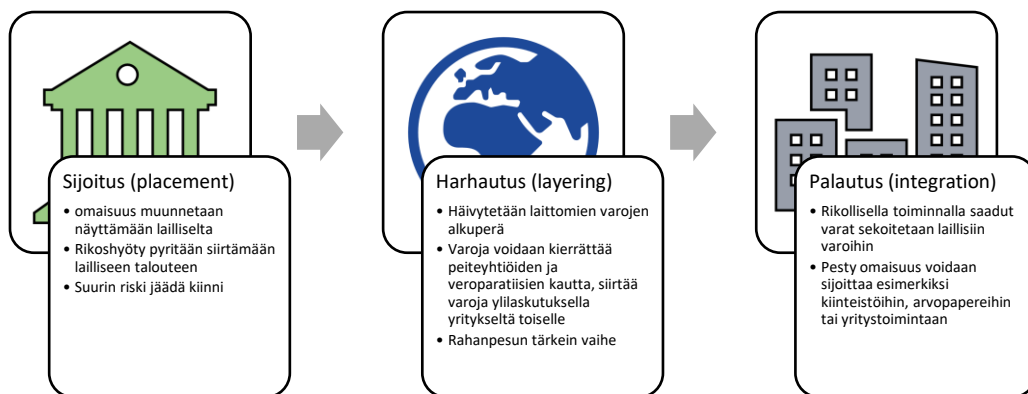
Rahanpesulla tarkoitetaan myös toimia, joiden tarkoituksena on pyrkiä kätkemään rikollisesta toiminnasta saatua rahaa, tuottoa tai omaisuutta (HE 228/2016 VP, 10). Rahanpesun tavoitteena on siirtää rikoksella hankittu omaisuus lailliseen talousjärjestelmään niin, että saatu varallisuus näyttäisi laillisesti hankitulta erottamalla se rikollisesta alkuperästään (Sahavirta 2007, 150). Pestävä omaisuus hankitaan aina esirikoksella ja rikollisella toiminnalla saatu omaisuus, raha tai rikoksen tuottama hyöty voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Rahanpesussa epäily kohdistuu siis varojen alkuperään ja tarkoituksena onkin yleensä piilottaa

ja häivyttää pestävän omaisuuden todellinen alkuperä. Tarkoituksena on saada raha näyttämään siltä, että se olisi saatu laillisesta lähteestä, jotta raha voitaisiin käyttää vapaasti. Suurin osa pestävästä rahasta on Suomessa peräisin talousrikollisuudesta, huumausainerikollisuudesta tai omaisuusrikollisuudesta. (Aluehallintovirasto 2019, 4.)

Rahanpesemistä on siis kaikki rikoksella saatuun hyötyyn kohdistuvat toimet. Tyypillistä on, että omaisuus muuttaa muotoaan rahanpesussa tarkoituksenaan vaikeuttaa rikollisen alkuperän havaitsemista. (Aluehallintovirasto 2019, 4.) Keskusrikospoliisin vuonna 2012 tekemän selvityksen mukaan omaisuuden ei kuitenkaan tarvitse kokonaan olla hankittu rikollisella toiminnalla. Kaiken tyyppinen rikoshyöty voi olla rahanpesun kohteena, kuten esimerkiksi maksamatta jääneet verot. (Keskusrikospoliisi 2012, 4.) Rahanpesun ei tarvitse välttämättä olla aina tarkoituksellista ja pelkkä tietoisuus rikollisella toiminnalla saadun varallisuuden olemassa olosta riittää (Jukarainen & Muttilainen 2015, 17.)

2.2 Rahanpesuprosessin vaiheet

Rahanpesu on monimutkainen ilmiö ja keinoja saada rikoksella saatu omaisuus näyttämään lailliselta, on monia. Yksinkertaistettuna rahanpesu kuitenkin koostuu kolmesta vaiheesta: sijoittamisesta, harhauttamisesta ja palauttamisesta (kuvio 1). Rahanpeseminen voi sisältää kaikki kolme edellä mainittua vaihetta tai vain jonkin niistä. Lisäksi rahanpesuprosessissa voidaan toistaa sama vaihe useamman kerran. Rahanpesemisen toteutustapa riippuu siitä, millaisen esirikoksen tekijä on tehnyt. (Sahavirta 2008, 36.)

Kuvio 1: Rahanpesun kolme vaihetta (Sahavirta 2008, 25-26, 30-33).

2.2.1 Sijoitusvaihe

Sijoitus (placement) on ensimmäinen vaihe rahanpesuprosessissa. Sijoitusvaiheessa rikoksella saatu rikoshyöty pyritään sijoittamaan lailliseen talouteen siirtämällä varat rahoitusjärjestelmään kotimaassa tai ulkomailla, jolloin rikoshyöty yritetään siirtää maantieteellisesti paikasta toiseen. Tyypillisiä menetelmiä sijoitusvaiheessa ovat käteisen tallettaminen pankkiin, kuittikauppa, valuutan ostaminen, palkkojen maksaminen pimeänä ja sijoittaminen hyödykkeisiin, joilla ei kiinteää arvoa.

Rikoksella saatujen käteisvarojen tallettaminen pankkitilille on tyypillisimmistä rahanpesun menetelmistä, koska rahaa on vaikea käyttää, ellei sitä saa pankkitilille (Sullström 2019). Talletuksia pankkitilille voidaan tehdä usean eri henkilön toimesta pienissä erissä, jotta rikoksen tekijän jäljittäminen olisi vaikeampaa. Varojen vastaanottajan on mahdotonta huomata, että rahat ovat tulleet samasta lähteestä, kun tallettamisen tekee joku muu kuin esirikoksen tekijä. (Sahavirta 2008, 26-27; Jukarainen & Muttillainen 2015, 19.) Sahavirta (2008, 27) toteaa kuitenkin, että pankit ja luottolaitokset ovat avainasemassa rahanpesemisen kanavana sekä talletusten, että rahasiirtojen havaitsemisessa. Rahoituslaitoksien ilmoitus- ja raportointivelvollisuutta on tiukennettu viime vuosien aikana, jonka takia rahanpesijät ovat siirtyneet käyttämään muita menetelmiä (Sahavirta 2008, 27). Sijoitusvaiheessa kiinnijäämisen riski on kaikista suurin. Sen jälkeen on vaikea jäljittää varojen todellista alkuperää, jos varat ovat saatu sijoitettuja rahoitusjärjestelmään onnistuneesti. (Keskusrikospoliisi 2016, 15.)

Sijoitusvaiheessa rikoksella saatu hyöty voi siirtyä lailliseen talouteen esimerkiksi asianajajien, kirjanpitäjien ja tilintarkastajien avulla. Asianajaja voi sijoittaa rikoksella saatuja varoja asiakasvaraintililleen ja siirtää ne sieltä halutuille tahoille. Kirjanpitäjä voi puolestaan väärinnellä asiakkaan kirjanpitoa luomalla kirjanpitoon tositteita, joista ei selviä rikoksella saatujen varojen todellista alkuperää tai kirjata väärinnettyjä kuitteja kirjanpitoon. Rikoksella saadut varat saadaan kirjanpitoa vääristelemällä näyttämään lailliselta liiketoiminnalta ja näin ne päätyvät verotuksen piiriin. Tilintarkastaja voi puolestaan osallistua rahanpesuun siten, että antaa kirjanpitäjälle hyväksynnän vääristellä kirjanpitoa. (Sahavirta 2008, 30.)

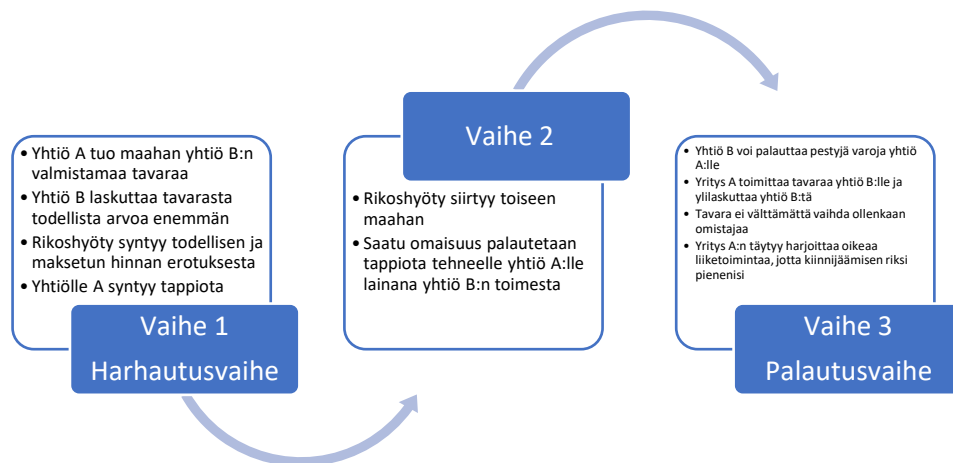
Ennen sijoitusvaihetta voi myös olla muuntamisvaihe (Exchange). Tämä vaihe on varojen esipesemistä ennen varojen laillistamisprosessin alkua. Tavoitteena on muuttaa rahanpesun kohteena olevan varallisuuden olomuoto vaihtamalla esimerkiksi käteinen toiseen valuuttaan tai muuttamalla se arvoesineeksi. Muuntamisvaiheella pyritään vaikeuttamaan vielä entisestään varojen laitton alkuperä. (Sahavirta 2008, 30-31.)

2.2.2 Harhautusvaihe

Harhautusvaiheessa (layering) rikollisella toiminnalla saatu hyöty on saatu lailliseen järjestelmään, mutta sen alkuperä ja varallisuuden tai hyödyn todellista määräysvaltaa käyttävän henkilöllisyys halutaan häivyttää. Harhautusvaiheessa erotellaan omaisuus laittomasta lähteestä

erilaisilla toimenpiteillä. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi veroparatiisiin perustettua yhtiötä, jotta yhtiöiden puolesta tehtyjä liiketoimia olisi vaikeampi selvittää. (Sahavirta 2008, 31-32; Keskusrikospoliisi. 2016, 15.) Veroparatiisimaissa on tiukka pankkisalaisuus ja yhtiöitä voidaan rekisteröidä ilman todellisen omistajan tietoja. Veroparatiiseihin perustettujen yhtiöiden omistajia on vaikea jäljittää, koska maissa ei ole kansainvälisiä sopimuksia tai lainsäädäntöä läpinäkyvästä omistajuudesta. (Verohallinto 2017.) Veroparatiisivaltioissa ei ole myöskään talousrikosyksikköä, joka tutkisi erikseen talousrikoksia (Sahavirta 2008, 33).

Varoja voidaan siirtää harhautusvaiheessa ylilaskutuksella yritykseltä toiselle, jotta omaisuuden alkuperä saataisiin häivytettyä. Ylilaskutus voi tapahtua esimerkiksi saman konsernin yritysten välillä, koska yleensä ylilaskutus edellyttää yhteistä taloudellista intressiä. Yhtiöt voivat sijaita samassa valtiossa, mutta tyypillisempää on, että toinen yrityksistä sijaitsee muualla kuin, missä esirikos on toteutettu. (Sahavirta 2008, 32.)

Kuvio 2: Esimerkki ylilaskutuksesta (Sahavirta 2008, 32).

Yllä on tiivistettynä ylilaskutuksen toteutuminen (Kuvio 2). Sahavirta (2008, 32) on käyttänyt ylilaskutuksen esimerkkinä (kuvio 2), että yhtiö A sijaitsee Suomessa ja yhtiö B veroparatiisivaltiossa. Yhtiö B myy tavaraa yhtiölle A ja laskuttaa tätä valmistamistaan tuotteistaan enemmän kuin niiden todellinen arvo on. Rikoshyöty syntyy todellisen ja maksetun hinnan erotuksesta ja se siirtyy yhtiön B:n kotimaahan. Ylilaskutuksesta syntyy puolestaan tappiota yhtiö A:lle. Yhtiö B voi kuitenkin palauttaa yhtiön A sijaitsemaan valtioon varat lainaamalla yhtiö A:lle. Rahat voidaan palauttaa myös niin, että yhtiö A vie tavaraa yhtiö B:n kotimaahan ja laskuttaa siitä ylihintaa. Olemattomat palvelut voivat myös olla laskutuksen perusteena, eikä laskutuksen ole välttämätöntä perustua todelliseen tavarakauppaan. Yhtiö A:n on kuitenkin syytä harjoittaa myös laillista liiketoimintaa ulkopuolisten kanssa, jos rahanpesemiseen käytetään laskuja, jotka eivät perustu tavarantoiminnan todelliseen kauppahintaan. Kiinnijäämisen riski on muuten suuri. (Sahavirta 2008, 32.)

Harhautusvaiheessa varoja voidaan lisäksi siirrellä peiteyhtiöiden kautta, jotta niitä olisi vaikeampi jäljittää. Harhautusvaiheessa on myös mahdollista saada pankit tekemään sellaisia asiakirjoja, joiden kautta on erittäin vaikea saada tietää varojen todellisen alkuperää, esirikosta tai sen tekijää. (Sahavirta 2008, 31-32.) Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen julkaiseman selvityksen (2016) mukaan harhautusvaiheessa riski jäädä kiinni pienenee, mitä useamman yrityksen ja valtion kautta rahoja kierrätetään. Samalla vaikeutuu pestävän ja esirikoksen rahan yhdistäminen toisiinsa. Tämän vuoksi harhautusvaihetta pidetäänkin rahanpesun tärkeimpänä vaiheena.

2.2.3 Palautusvaihe

Palautusvaiheessa (integration) tavoitteena on palauttaa kierrätetty rikoshyöty ja kytkeä se laillisiin järjestelmiin sen jälkeen, kun rahoja ei enää pystytä jäljittämään niiden alkuperäiseen lähteen (Keskusrikospoliisi 2016, 16). Kaikkia varoja ei kuitenkaan välttämättä palauteta kerralla, koska esirikoksen tekijä ei halua herättää huomioita ja epäilyksiä niiden todellisesta alkuperästä. Varojen palauttaminen onnistuu esimerkiksi hankkimalla rikoksella saaduilla rahoilla kiinteistöjä, autoja, taidetta tai sijoittamalla varat yritystoimintaan (Sullström 2019). Toinen menetelmä palauttaa rikoshyöty on kaksoislaskutus ulkomaankaupassa, jolloin vääristellään viennin ja tuonnin arvoa. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 18.) Varallisuutta siirretään yleensä rahanpesussa kolmansien osapuolien nimiin, jotta olisi vaikeampi näyttää varojen rikollista yhteyttä toteen. Rikoksenteikijälle jää kuitenkin yleensä määräysvalta omaisuuteen, samalla kun rikoksenteikijän lähipiiriin kuuluvan henkilön varallisuus kasvaa. (Keskusrikospoliisi 2016, 16.)

Viranomaisten on vaikeampi selvittää rahan todellista alkuperää ja liikettä eri yhtiöiden välillä, jos tilisiirtojen ketju on pitkä ja monimutkainen. Sen jälkeen, kun rahat on kerran saatu pankkijärjestelmään, on pankkien vaikeampi tunnistaa epäilyttäviä rahaliikennettä. (Sullström 2019.)

2.3 Rahanpesun rikosilmiöitä

Kuten aikaisemmin on todettu, voi rahanpesu liittyä mihin tahansa esirikokseen ja rikoksella hankittu omaisuus tai varallisuus voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Rahanpesuun liittyvät olennaisesti talousrikokset, jotka toteutetaan yleensä rahanpesun esirikoksina. Suomessa suurin osa pestävästä rahasta tulee juuri talousrikoksista (Keskusrikospoliisi 2012, 3). Vero-, kirjanpito-, arvopaperimarkkina ja velallisen rikokset ovat talousrikoksia, jotka liittyvät harmaaseen talouteen. Harmaa talous on toimintaa, jossa laiminlyödään tarkoituksellisesti lakisääteisiä velvoitteita. Sitä voi esiintyä niin laittoman kuin laillisen liiketoiminnan yhteydessä. (Sisäministeriö.) Edellä mainittuja lakisääteisiä velvoitteita ovat muun muassa verot ja pakolliset työnantajan vakuutusmaksut. Harmaassa taloudessa on yleisimmin kyse esimerkiksi kassan ohi myynnistä, pimeästä palkanmaksusta tai kirjanpidon väärentämisestä (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20).

Rahanpesua varten voidaan perustaa yhtiöitä, joiden kautta esirikoksella saadut varat pestään. Kulissiyrityksen nimiin voidaan avata pankkitilejä ja ottaa vakuutuksia. Laittomasta lähteestä saatu tulo voidaan saada näyttämään lailliselta verotettavalta tulolta esimerkiksi väärentämällä yrityksen kirjanpitoa. Peiteyritysten omistajat hyötyvät taloudellisesti, kun kirjanpitoa väärentämällä tuotetaan tuloa sen hallinnoijille. (Sahavirta 2007, 162.)

Yrityksen nimissä voidaan myös tehdä kaksoislaskutusta eli tuotteiden vienti- ja tuontimaiden viranomaisille ilmoitetaan samasta liiketoimesta eri ilmoitukset. Toisin sanoen kauppatavaran tullausarvo on eri kuin Suomen ja muun valtion viranomaisille esitetystä laskussa. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20.) Kaksoislaskutuksen avulla yritys voi saada arvonlisäverohyötyä, joka myöhemmin pestään näyttämään lailliselta. Jukaraisen & Muttilaisen kirjoittaman raportin (2015, 20) mukaan rahanpesussa on tyypillistä aliarvottaa vienti ja vastaavasti yliarvottaa tuonti. Useimpien maiden tulliviranomaiset seuraavat enemmän tuontia ja tästä aiheutuvia tullimaksuja kuin vientikaupasta. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20.)

Kuittikauppa on yksi tyypillisimmistä talousrikollisuuden toteutumismuodoista. Kuittikaupalla tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa yritykset tuottavat kuitteja toisilleen korvausta vastaan kaupoista ja palveluista, joita ei ole välttämättä ikinä tapahtunutkaan. Tämän seurauksena yhtiön kirjanpitoon kirjataan perusteettomia tositteita, jotta välttyttäisiin vero-, sosiaaliturva- ja eläkemaksuilta. Kuittikaupalla voidaan peitellä esimerkiksi pimeästi maksettuja palkkoja tai piilottaa peiteltyä osingonjakoa verottajalta. Kuittikaupan tavoitteena on alentaa verotettavaa tulosta, hankkia arvonlisäveron aiheettomia palautuksia tai pienentää arvonlisäverovelkaa. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 21.)

2.4 Rahanpesun torjunta

Rahanpesu on kansainvälinen ongelma, sillä laajamittaisiin rahanpesurikoksiin liittyy lähes aina rajat ylittävää rikollisuutta (Financial Action Task Force). Rahanpesua torjutaan kansainvälisellä yhteistyöllä. Muun muassa EU pyrkii torjumaan rahanpesua määrittelemällä yhteiset säännöt rahoituslaitosten ja muiden toimijoiden valvomiseksi ja raportointivelvollisuuksille. EU on myös luonut vankan sääntelykehiksen EU:n rahanpesun selvittelykeskuksille, jotta he pystyvät tekemään laajaa yhteistyötä ja analysoida epäilyttäviä liiketoimia. (Euroopan komissio 2017, 2.) Kansainvälisistä sopimuksista ja säännöksistä huolimatta, rahanpesu on edelleen yleistä ja linkittyy olennaisesti kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Järjestäytyneet rikollisuus pyrkii yleensä kätkemään varojen rikollisen alkuperän valtioon, jossa esirikosta ei ole tehty. Tehokas rahanpesun kansainvälinen torjunta on tärkeää, koska rahanpesuun liittyvällä järjestäytyneellä rikollisuudella voi olla merkittäviä haittavaikutuksia valtioiden lailliseen talouteen, poliittisen järjestelmän toimivuuteen ja turvallisuuteen. (Financial Action Task Force). Rikoksella saadulla hyödyllä rahoitetaan yleensä uusia rikoksia. Sen takia rahan-

pesun torjunta on erittäin tärkeä ja merkittävä osa rikostorjuntaa. YK:n teettämän tutkimuksen mukaan rahanpesu vastasi 2,7 prosenttia maailman bruttokansantuotteesta vuonna 2009 (HE 228/2016 VP).

Suomessa rahanpesun torjunnasta säädetään laissa ja sen vastaava torjuntaviranomainen on Rahanpesun selvittelykeskus. Lisäksi rahanpesulaissa on nimetty muita toimivaltaisia viranomaisia, jotka valvovat rahanpesulain nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä. (Sisäministeriö.) Finanssivalvonta, aluehallintovirasto, Poliisihallitus ja Asianajajayhdistys ovat lain valvomia viranomaisia ja he käyvät tiedonvaihtoa Rahanpesun selvittelykeskuksen kanssa.

2.4.1 Financial Action Task Force

Rahanpesun ennaltaehkäisevässä toiminnassa on keskiössä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering), joka on perustettu vuonna 1989 Pariisissa G7-maiden huippukokouksessa. Rahanpesunvastaiseen ryhmään kuuluu 38 valtiota. Suomi on liittynyt ryhmän jäseneksi vuonna 1991. (Financial Action Task Force 2019, 10, 12.) FATF:n tehtävänä on edistää rahanpesun torjuntaa koskevien lakien ja asetusten täytäntöönpanoa sekä vastata rahanpesun torjunnan ja terrorismin rahoittamisen estämisen operatiivisista toimenpiteistä. Ryhmän tavoitteena on suojella kansainvälistä rahoitusjärjestelmää ja estää sen väärinkäyttöä. FATF:n jäsenvaltioiden tulee panna käytäntöön ryhmän tekemät suositukset toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on suojella talousjärjestelmää rahanpesulta ja terrorismin rahoitukselta. (FATF 2019, 6.) Toimintaryhmän tekemät suositukset asettavat kansainvälisen standardin ja niillä on ollut suuri merkitys kaikkialla maailmassa säädetyn rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi säädetyn lainsäädännön sisältöön (Sahavirta 2007, 151-152).

FATF julkaisee maakohtaisia arviointiraportteja ja Suomea koskeva raportti julkistettiin keväällä 2019. Raportti perustuu vuonna 2018 tehtyyn tarkastukseen. Toimintaryhmän julkaiseman raportin mukaan Suomessa on kohtuullisella tasolla rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta, mutta myös puutteita joihin Suomen tulisi kiinnittää huomiota. Etenkin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnan valvonnassa havaittiin puutteita vähäisten viranomaismurssien vuoksi. (Valtiovarainministeriö 2019.) FATF:n maa-arvioreportin mukaan riskiperusteista valvontaa tulisi tehostaa ja kehittää edelleen niin kansallisella tasolla kuin valvojakohtaisestikin. Raportissa kuitenkin todettiin, että Suomi tekee paljon kansainvälistä yhteistyötä rahanpesun rahoittamisen torjumiseksi ja viranomaisyhteistyö on Suomessa hyvällä tasolla resurssipulasta huolimatta. (FATF 2019.)

2.4.2 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus hoitaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja selvittämiseen liittyviä tehtäviä. Rahanpesun selvittelykeskus on vuonna 1998 perustettu Keskusrikospoliisin (KRP) yksikkö (Poliisi). Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain

(445/2017) 2 §:n mukaan yksikön tehtävänä on rahanpesun rahoittamisen estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja tutkintaan saattaminen, epäilyttävien liiketoimia koskevien ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi, yhteistyö viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten kanssa.

Rahanpesun selvittelykeskuksen toiminta on jaettu selvittely-, terrorismin rahoituksen torjunnan ja varojen hallinnollisen jäädyttämisen (TERHA)- ja analyysiryhmään. Selvittelyryhmän tehtävänä on suorittaa ensivaiheen poliisitutkintaa ja saattaa epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset tarvittaessa esitutkintaan. Näiden lisäksi selvittelyryhmä vastaa sekä kotimaisiin, että kansainvälisiin tiedusteluihin ja edistää yhteyksiä eri sidosryhmien kanssa. Analyysiryhmä vastaa rahanpesun selvittelykeskuksen operatiivisen ja analyysin tuottamisesta.

TERHA:n tehtäviä ovat terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvät asiat. (Poliisi.)

Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksen (2018) mukaan yksikkö vastaanotti vuonna 2018 yhteensä 39 220 ilmoitusta koskien epäilyttävää liiketoimintaa. Näistä ilmoituksista 51:stä käynnistettiin esitutkinta. Vuonna 2018 selvittelykeskus sai ilmoituksia noin 9000 kappaletta vähemmän kuin vuonna 2017, mutta samanaikaisesti pankkien tekemien ja muiden manuaalilmoitusten määrä kasvoi verrattuna aikaisempiin vuosiin. (Rahanpesun selvittelykeskus 2018, 9-10.) Rahanpesun selvittelykeskus on julkaissut vuoden 2019 puolivuosiselvityksen, jonka mukaan rahanpesuilmoitusten määrä sekä yksikön vastaanottamien tiedusteluiden määrä tulee kasvamaan aiemmista vuosista merkittävästi.

3 Rahanpesun historiaa ja rahanpesudirektiivit

Tässä kappaleessa käydään läpi rahanpesun historiaa ja kriminalisoinnin taustaa Suomessa. Opinnäytetyön kolmannessa kappaleessa syvennytään rahanpesulain direktiiveihin. Nämä ovat taustaa neljännelle luvulle, jossa syvennytään rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistukseen.

3.1 Rahanpesun historiaa

Rahanpesukäsitteen sanotaan syntyneen Yhdysvalloissa 1920-luvulla kieltoain aikaan, kun rikollisilla, erityisesti mafialla, on ollut tarve peittää laittomasta toiminnasta saatujen varojen alkuperä (Sahavirta 2008, 19). Tuohon aikaan mafia tienasi suuria summia käteistä muun muassa rahan kiristyksistä, prostituutiosta, laittomasta alkoholista ja vedonlyönnistä. Mafian täytyi legitimoida rahan lähde siten, että se näyttäisi laillisesti hankitulta. Mafia osti tai perusti uusia yrityksiä ja sekoitti laittomasti saadut tulonsa laillisiin tuloihin tavoitteenaan häivyttää ja peittää rikoksilla saadun rahan alkuperä. Mafian sanotaan käyttäneen Yhdysvalloissa pesulaliiketoimintaa rikoksilla saatujen varojen laillistamiseen, koska asiakkaat maksoivat tavaran siihen aikaan kolikoilla. Rahan vaihtaminen pankissa seteleiksi olisi ollut epäilyttävää,

joten he hankkivat kolikoilla toimivia automaattipesuloita. (Sahavirta 2008, 19.) Näin syntyi termi *money laundering* (rahanpesu).

Yhdysvalloissa rahanpesu vakiintui käsitteenä kuitenkin vasta 1970-luvulla ja kansainvälisesti se tuli tunnetuksi 1980-luvulla Etelä-Amerikan huumekartellien paljastuttua. Huumekartelli oli näennäisesti saanut laillistettua rikoksilla saadun omaisuutensa laillisten liiketoimien avulla käyttäen hyväkseen rahoitusjärjestelmää. Yhdysvallat aloitti sodan huumausaineita vastaan Etelä-Amerikan kartellien paljastuttua ja korosti rikoshyödyn pois ottamista keinona torjua huumausaineisiin liittyvää rikollisuutta (Sahavirta 2008, 19.) Ensimmäisen kerran tuomioistuimen ratkaisussa käytettiin käsitettä rahanpesu 1982 Yhdysvalloissa, jonka jälkeen rahanpeseminen ja sen torjunta herättivät kiinnostusta maailmalla. Yhdysvallat ovat aktiivisesti toimineet kansainvälisesti rahanpesun kriminalisoinnin ja rikoshyödyn menettämisseuraamuksien puolesta ja pyrkineet näillä toimenpiteillä kansainvälisten sopimuksien aikaansaamiseksi.

Kansainvälisillä sopimuksilla ja niihin perustuvilla säännöksillä pyrittiin aluksi torjumaan ainoastaan huumerikollisuutta. Rahanpesun torjuntaan liittyvät vastatoimet kehittyivätkin huomattavan hitaasti. Myöhemmin kuitenkin rahanpesuksi määriteltiin kaikki toiminta, jossa rikollisella toiminnalla saadun varallisuuden todellinen alkuperä on häivytetty tai piilotettu tavoitteenaan saada omaisuus näyttämään lailliselta. Rahanpesun torjunta perustuu pitkälti kansainväliseen yhteistyöhön ja erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, sillä rahanpesuun liittyy yleensä rajat ylittävää rikollisuutta. Kansainvälinen yhteistyö aloitettiin kunnolla 1980-luvulla, jonka tuloksena solmittiin Wienin sopimus 1988 Yhdistyneiden kansakuntien kesken. (Huhtamäki 2000, 17, 19.) Wienin yleissopimus koskee huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa ja sopimus velvoittaa huumausainerikosten osalta rahanpesun kriminalisoimisen (SopS 44/1994).

3.2 Rahanpesun kriminalisointi Suomessa

Rahanpesurikokset on kriminalisoitu Suomessa, jotta Suomi täyttäisi kansainväliset ja EU:n rahanpesudirektiivien asettamat vaatimukset. Suomen rahanpesuun liittyvä lainsäädäntö on muotoutunut pitkälti EU:n lainsäädännön täytäntöönpanotoimien ja kansainvälisten yleissopimusten yhteydessä (Oikeusministeriö 2019, 12). Sekä Wienin yleissopimus että vuonna 1994 Strasbourgissa allekirjoitettu EU:n neuvoston yleissopimus (SopS 53/1994) pakottivat Suomea ryhtymään toimiin rahanpesun torjumiseksi ja taistelemaan järjestäytyntä rikollisuutta vastaan. Strasbourgin sopimus koskee rikoksen tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemista. Suomen lainsäädäntö päivitettiin lakiuudistusten myötä FATF:n antamien suositusten tasolle (HE 158/1997). Suomen rahanpesulainsäädäntö perustuu pitkälti FATF:n antamiin suosituksiin.

Suomessa rahanpesu kriminalisoitiin ensimmäisen kerran 1994, kun Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 91/308/ETY (jäljempänä rahanpesudirektiivi) tuli ETA-sopimuksen mukaisesti koskemaan myös Suomea (HE 158/1997). Rahanpesudirektiivi pantiin täytäntöön rikoslain (39/1889) 32 luvun muutoksella. Rahanpesu kriminalisointiin Suomen rikoslaissa (39/1889) ensiksi kätkemisrikoksena. Hallituksen tekemässä esityksessä (53/2002) Eduskunnalle ehdotettiin

kuitenkin, että rahanpesurikoksista otettaisiin itsenäiset rangaistussäännökset Suomen rikoslain 32 lukuun. Rahanpesun tunnusmerkistö vastaisi pitkälti kätkemisrikoksen tunnusmerkistöä, mutta 32 lukuun lisättäisiin pykälä omaisuuden tai hyödyn välittämisestä sekä peittämistä tai häivyttämisestä koskevasta avustamisesta. Lisäksi lakiin haluttiin muutos rahanpesun yrityksen ja törkeän tuottamuksellisen rahanpesun rankaisemisesta. Rahanpesurikosten enimmäisrangaistuksia haluttiin myös korottaa. (HE 53/2002.) Eduskunta hyväksyi hallituksen ehdotuksen ja vuonna 2003 rahanpesurikokset eriytettiin kätkemisrikoksesta ja ne säädettiin omaksi rikosnimikkeeksi.

Rahanpesu on säädetty Suomen rikoslaissa rangaistavaksi 32 luvun pykälissä 6-10. Rahanpesu, rahanpesun yritys, törkeä rahanpesu, tuottamuksellinen rahanpesu ja salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi ovat kaikki säädetty rangaistavaksi rikoslaissa. Rahanpesusta voidaan antaa rangaistukseksi joko sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rahanpesu voidaan todeta törkeäksi rahanpesuksi, jos rikoksesta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Törkeästä rahanpesusta on tuomittava rikoslain 32 luvun 7§ mukaisesti vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Rahanpesu voi olla myös tarkoituksellista tai tuottamuksellista. Tuottamukselliseen rahanpesuun katsotaan syyllistyvän, jos törkeällä huolimattomuudella ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin. (32 luku 9 §.) Tuottamuksellisesta rahanpesusta voidaan tuomita sakkoihin tai enintään kahden vuoden vankeuteen. Rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta voidaan rangaista henkilöä, jos tämä jättää huolimattomuuttaan tai tahallaan ilmoittamatta epäilyttävästä liiketoimesta eikä kiinnitä huomiota asiakkaansa epätavalliseen liiketoimeen. Ilmoitusrikkomukseen voi syyllistyä myös, jos laiminlyö tehostetun ilmoitusvelvollisuuden rahanpesulain mukaisesti. Rahanpesun yritykset ovat myös kaikki rangaistavia.

3.3 Rahanpesulainsäädännön historia

EU:n tasolla säädelään rahanpesua koskevaa lainsäädäntöä. Euroopan parlamentti ja neuvosto on asettanut rahanpesudirektiivejä, jotka koskevat EU:n jäsenvaltioita. Direktiivien tavoitteena on vastustaa rahanpesua kansainvälisen yhteistyön avulla rikosoikeudellisin keinoin.

3.3.1 Ensimmäinen rahanpesudirektiivi

Euroopan Yhteisöjen neuvosto asetti ensimmäisen rahanpesudirektiivin (91/308/ETY) vuonna 1991. Direktiivi koski rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä. Ensimmäinen rahanpesudirektiivi velvoitti jäsenvaltioita kieltämään rahanpesun kansallisessa lainsäädännössään. Direktiivissä säädettiin myös muun muassa luotto- ja rahoituslaitosten asiakkaan tuntemisvelvollisuudesta ja ilmoitusvelvollisuudesta, mikäli luotto- tai rahoituslaitos epäilee asiakkaansa syyllistyneen rahanpesuun. (91/308/ETY.)

Suomi asetti lainsäädännössään voimaan rahanpesudirektiivin säännökset vuonna 1998, kun ensimmäinen laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (30.1.1998/68) asetettiin voimaan.

3.3.2 Toinen rahanpesudirektiivi

Vuonna 2001 Euroopan parlamentti ja neuvosto säätivät uuden rahanpesudirektiivin (2001/97/EY), jäljempänä 2. rahanpesudirektiivin. Toisen rahanpesudirektiivin tarkoituksena oli saattaa ajan tasalle kansainvälisen rahanpesun torjunnan välineet komission, Euroopan parlamentin ja EU:n jäsenvaltioiden toiveiden mukaisesti. Suurimmat muutokset verrattuna ensimmäiseen rahanpesudirektiiviin koskivat rahoitusalan ulkopuolisia toimijoita, kuten kirjanpitäjiä, tilintarkastajia, kiinteistövälittäjiä ja lakimiehiä. Nämä ammatit haluttiin lisätä rahanpesudirektiivin soveltamisalan piiriin. Toinen merkittävä muutos koski rahanpesun esirikoksen määrittelyä, jota laajennettiin helpottamaan epäilyttävien liiketoimien ilmoittamista. (2001/97/EY.)

Suomessa 2. rahanpesudirektiivi pantiin täytäntöön vuonna 2003, kun voimaan astui sisäasiainministeriön asetus (890/2003) rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä, jäljempänä rahanpesuasetus. Asetuksella muutettiin olennaisesti vuonna 1998 annettua rahanpesulakia. (HE 25/2008 vp.)

3.3.3 Kolmas rahanpesudirektiivi

Euroopan parlamentti ja neuvosto katsoivat, että rahanpesun torjunta ei ollut tarpeeksi tehokasta ensimmäisen rahanpesudirektiivin päivityksen jälkeen, minkä seurauksena vuonna 2005 säädettiin kolmas rahanpesudirektiivi (2005/60/EY) rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen. Kolmannen rahanpesudirektiivin tarkoituksena oli yhtenäistää edelleen EU:n rahoitusjärjestelmään kuuluvien maiden lainsäädäntöä koskien rahanpesua sekä täydentää aiempia Euroopan parlamentin ja neuvoston säätämiä rahanpesudirektiivejä. Rahanpesun lisäksi kolmannen rahanpesudirektiivin tarkoitus oli torjua terrorismin rahoittamista. Aikaisemmissa direktiiveissä terrorismin rahoittamista ei ollut säädetty. Tämä olikin yksi kolmannen rahanpesudirektiivin merkittävimmistä muutoksista verrattuna aikaisempiin säädettyihin rahanpesudirektiiveihin.

Kolmannessa rahanpesudirektiivissä säädettiin entistä tarkemmin asiakkaan tuntemista koskeva lainsäädännöstä ja asiakassuhteen jatkuvasta seurannasta. Direktiiviin lisättiin myös riskiperusteinen arviointi, jonka tarkoituksena oli lisätä asiakkaan tuntemiseksi edellyttäviä toimia. Asiakkaan tunnistaminen tulisi tehdä tehostetusti, kun riski rahanpesun tai terrorismin rahoitukseen on normaalia suurempi. (2005/60/EY.) Kolmannen rahanpesudirektiivin mukaan ilmoitusvelvollisella tulisi olla riittävät menetelmät arvioida toimintaansa ja asiakkaisiinsa liittyviä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskejä. Lisäksi direktiiviin lisättiin määritelmä tosiasiallisista edunsaajista ja heidän tuntemiseensa ja tunnistamiseen liittyviä ohjeita (2005/60/EY).

Kolmannessa rahanpesudirektiivissä määriteltiin tarkemmin myös ne ammatit, joiden velvoite on ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista. Rahanpesudirektiivin soveltamisalaan kuuluvia uusia ilmoitusvelvollisia olivat muun muassa omaisuudenhoitoa ja yrityspalveluiden tarjoajat sekä veroneuvontapalveluita tarjoavat. Lakia laajennettiin soveltamaan myös niihin liike- tai ammatinharjoittajiin, jotka myyvät tavaroita tai tarjoavat palveluita, kun maksu saadaan käteisenä vähintään 15 000 euron suorituksina. (2005/60/EY.)

Suomessa tuli voimaan 1.8.2008 uusi rahanpesulaki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008). Lailla kumottiin edellinen laki (68/1998) ja pantiin täytäntöön kolmas rahanpesudirektiivi. (Keskusrikospoliisi 2012, 5.)

3.3.4 Neljäs rahanpesudirektiivi

Kolmas rahanpesudirektiivi kumottiin neljännellä rahanpesudirektiivillä (2015/849) rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen. Euroopan parlamentin ja neuvoston asettama direktiivi (2015/849) pitää sisällään paljon muutoksia verrattuna aiemmin asetettuihin rahanpesudirektiiveihin. Nämä merkittävät muutokset tehtiin FATF:n vuonna 2012 julkaiseman uusien suositusten pohjalta liittyen rahanpesun ja terrorismin torjuntaan ja rahoittamiseen, jotta EU:n säädökset olisivat yhdenmukaiset FATF:n kansainvälisten normien kanssa. (2015/849.)

Neljännän rahanpesudirektiivin merkittävimmät muutokset liittyvät direktiivin soveltamisalan laajentamiseen, asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen, kokonaisvaltaiseen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiperusteiseen arviointiin ja lähestymistapaan, ilmoitusvelvollisuuteen, omistajia ja edunsaajia koskeviin tietoihin. Etenkin riskiperusteista lähestymistavan tärkeyttä on pyritty korostamaan neljännessä rahanpesudirektiivissä. Ilmoitusvelvollisten tulee tehdä tarvittavat ja asianmukaiset arviot rahanpesuun liittyvistä riskeistä ja dokumentoida riskiarviot. Jäsenvaltioiden tulee direktiivin mukaan huolehtia siitä, että ilmoitusvelvollisten tekemät riskiarviot ovat tarvittaessa viranomaisten saatavissa. (2015/849.)

Neljännessä rahanpesudirektiivissä korostetaan myös entistä enemmän asiakkaan tunnistamiseen ja tuntemisvelvollisuuteen liittyviä toimenpiteitä. Neljännessä rahanpesudirektiivin artiklan 10 mukaan jäsenvaltioiden on kiellettävä luotto- ja finanssilaitoksia ylläpitämistä anonyymejä tilejä. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että ilmoitusvelvolliset toteuttavat artiklan 11 mukaisesti asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevia toimenpiteitä muun muassa, kun liikesuhde alkaa, kun epäillä, että asiakkaan tunnistetiedot eivät ole riittävät ja oikeat, kun on syytä epäillä rahanpesua tai terrorismin rahoitusta ja, kun on kyse tavarakauppaa käyvästä henkilöstä, jos suoritetaan vähintään 10 000 euron suuruinen yksittäinen liiketoimi käteisellä. (2015/849.) Lisäksi neljännessä rahanpesudirektiivin artikla 13 käsittelee asiakkaan tuntemisvelvollisuutta, jonka mukaan asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen liittyvien toimenpiteiden tulee pitää sisällään asiakkaan ja tosiasiallisten omistajien tai edunsaajien tunnistaminen.

Neljännessä rahanpesudirektiivissä säädettiin myös viranomaisten välisen yhteistyön tehostamisesta ja jäsenvaltioiden on artiklan 52 mukaan varmistettava, että kansallisen rahanpesun selvittelykeskukset tekevät laajaa keskinäistä yhteistyöstä riippumatta heidän organisatorisesta asemastansa.

4 Suomen rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus

Opinnäytetyön neljännessä luvussa käydään läpi rahanpesulainsäädännön uudistuksen merkittävimpiä muutoksia yleisesti. Tässä luvussa määritellään myös rahanpesulain avainkäsitteet: ilmoitusvelvollinen, riskiarvio ja riskienhallinta, tosiasiallinen edunsaaja sekä asiakkaan tunteminen ja tunnistus.

4.1 Uudistuneen rahanpesulain merkittävimmät muutokset

Uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) ja laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017) astuivat asteittain voimaan 3.7.2017, ja niillä kumottiin aikaisempi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008). Rahanpesulain kokonaisuudistuksella pantiin täytäntöön EU:n parlamentin ja neuvoston asettama niin sanottu neljäs rahanpesudirektiivi ja otettiin huomioon FATF:n laatimat suositukset rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. (Eduskunta 2017.)

Lakiuudistuksen yksi tavoitteista on tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä painottamalla riskien arviointia entistä enemmän. Laissa mainituiden toimijoiden, kuten kirjanpitäjien, tulisi ottaa entistä enemmän huomioon rahanpesuun liittyvät riskit toiminnassaan. Uusi rahanpesulaki velvoittaa ilmoitusvelvollisia, viranomaisia ja valtioneuvostoa laatimaan säännöllisesti päivitettävän riskiarvion rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.

Lisäksi lakiin on lisätty ilmoitusvelvollisille lisää velvoitteita liittyen asiakkaan ja tosiasiallisten edunsaajien tuntemiseen. Rahanpesulain uudistuksen myötä on perustettu rahanpesulain valvontarekisteri ja lain rikkomiseen liittyviä sanktioita on korotettu.

4.2 Ilmoitusvelvollinen ja ilmoitusvelvollisuus

Uusi rahanpesulaki toi mukanaan uusia velvoitteita eri aloille ja ammattikunnille. Velvoitteet eivät enää koske pelkästään finanssialan toimijoita, kuten luotto- ja maksulaitoksia vaan joukossa on näiden lisäksi paljon muita liike- ja ammatinharjoittajia. Tietyillä toimialoilla on uuden rahanpesulain takia velvollisuus kiinnittää erityistä huomiota rahanpesun torjuntaan. Näillä aloilla toimivia kutsutaan ilmoitusvelvollisiksi. (Jantunen 2015.) Uuden rahanpesulain mukaisiksi ilmoitusvelvollisiksi tahoiksi on listattu muun muassa kirjanpitäjät, asianajajat, tilintarkastajat ja sellaiset henkilöt, jotka liike- tai ammattitoimintana myyvät tai välittävät tavaroita siltä osin kuin maksetaan tai vastaanotetaan käteistä maksusuorituksena yhteensä vähintään 10 000 euroa. (444/2017, 1 luku 2§.)

Ilmoitusvelvollisilla on tärkeä rooli rahanpesun estämisessä ja selvittämisessä, koska heidän avullaan viranomaiset saavat tietoa epäilyttävistä liiketoimista (AVI 2019). Uuden rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisen on tunnistettava asiakkaansa ja seurattava asiakkaiden toimintaa ja tehtävä ilmoitus epäilyttävistä liiketoimista. Näiden lisäksi ilmoitusvelvollisten on huolehdittava uuden rahanpesulain velvoitteiden tuntemisesta siten, että niitä osataan noudattaa. (AVI 2019.)

Ilmoitusvelvollinen on velvoitettu tekemään ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle silloin, kun asiakkaan edustajaa ei pystytä tunnistamaan tarpeeksi luotettavasti tai, jos tosiasiallisia edunsaajia ei luotettavasti pystytä selvittämään. Ilmoitus on tehtävä myös tilanteessa, jossa asiakkaan toiminta poikkeaa normaalista eikä asiakkaalta saada luotettavaa selvitystä epätavallisesta liiketoimesta. (Talouhallintoliitto 2018, 10.) Ilmoitusvelvollinen voi syyllistyä tuotantumukselliseen rahanpesuun, jos se ei selvitä asiakkaansa epäilyttävän liiketoimen perusteita (Keskusrikospoliisi 2016, 18). Ilmoitusvelvollinen ei kuitenkaan saa paljastaa asiakkaalleen, jos tämä tekee ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle. Rahanpesulaissa on säädetty rangaistavaksi, mikäli ilmoitusvelvollinen laiminlyö ilmoitusvelvollisuuden. (Jantunen 2015.)

Eniten ilmoituksia on Rahanpesun selvittelykeskukselle tullut vuonna 2018 rahapeliyhteisöltä ja maksujenvälitystä tarjoavilta tahoilta. Kolmanneksi suurin ilmoittajaluokka on pankit, joilta tuli vuonna 2018 yhteensä 9075 ilmoitusta Rahanpesun selvittelykeskukselle. (Rahanpesun selvittelykeskus 2018, 11.)

Ilmoittajaluokka	2016	2017	2018
Rahapeliyhteisö	12 165	22 506	16 208
Yleistä maksujenvälitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	15 321	20 309	13 492
Luotto- ja rahoituslaitos (pankki)	3 258	5 178	9 075
Luotto- ja rahoituslaitos (muu kuin pankki)	88	38	91
Vakuutusyhtiö tai työeläkevakuutusyhtiö	32	57	87
Tavaran myynti käteisellä > 10 000€	91	54	62
Kiinteistönvälittäjä	11	10	19
Kirjanpitäjä	2	2	15
Sijoituspalveluyritys	3	5	13
Asianajaja tai muu oikeudellisia palveluita tarjoava	7	8	13
Tilintarkastaja	15	16	8
Panttilainauslaitos	0	3	1
Huolellisuusvelvollisuuden alainen viranomainen	109	87	88
Muu taho	87	39	37
Kotimainen poliisiviranomainen	5	6	11
Kaikki yhteensä	31 194	48 318	39 220

Kuvio 3: Rahanpesuilmoitusten määrä ilmoittajaryhmittäin 2018 (Keskusrikospoliisi 2018, 11).

4.3 Riskiarvio

Aikaisemmassa rahanpesulaissa ei säädetty riskiarvion laatimisesta vaan se lisättiin lakiin neljännen rahanpesudirektiivin asettamien säännösten mukaisesti (HE 228/2016). Neljänteen rahanpesudirektiiviin perustuen uusi rahanpesulaki velvoittaa 2 luvun 1 § mukaisesti Suomea laatimaan kansallisen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvion. Riskiarviossa on tunnistettava ja arvioitava rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä Suomessa. Kansallista riskiarviota on päivitettävä säännöllisesti. Sen tarkoituksena on yksilöidä toimialoilla rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä, tukea ja tehostaa torjuntaa sekä tukea torjuntaa koskevien yhdenmukaisten toimintatapojen laadintaa eri toimialoilla (444/2017, 2 luku 1 §).

Lain mukaan toimivaltaisten valvontaviranomaisten täytyy tehdä riskiarvio oman valvonnan piiriin kuuluvien ilmoitusvelvollisten riskeistä liittyen rahanpesun ja terrorismin rahoitukseen (Valtiovarainministeriö 2015, 79).

Uuden rahanpesulain riskiarvio velvoittaa näiden lisäksi kaikkia lain soveltamisalaan kuuluvia ilmoitusvelvollisia. Heidän on laadittava riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi riskiarvio. Laadittua riskiarvioita on ylläpidettävä ja päivitettävä säännöllisesti. Tarvittaessa se on toimitettava valvontaviranomaiselle, jos he sitä pyytävät. Ilmoitusvelvollisen on otettava huomioon riskiarviota laadittaessa toimintansa luonne, koko ja laajuus. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien vähentämiseksi, on ilmoitusvelvollisella oltava riittävät toimintaperiaatteet ja menettelytavat. Ilmoitusvelvollisen täytyy seurata ja kehittää niihin liittyviä toimenpiteitä. (444/2017, 2 luku 3 §.) Riskiperusteisuus on keskeinen periaate rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa. Riskiperusteisuudella tarkoitetaan, että ilmoitusvelvolliset tunnistavat, arvioivat ja ymmärtävät ne riskit liittyen rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen, joille he omassa toiminnassaan altistuvat. Torjuntatoimenpiteet tulee mitoittaa riskien mukaan ja ilmoitusvelvollisen tekemä riskiarvio on riskiperusteisen toiminnan perustana (AVI 2019, 5).

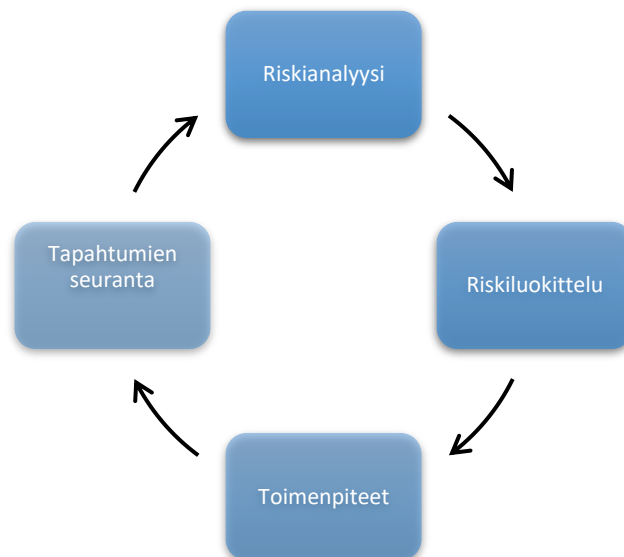
Verrattuna aikaisempaan rahanpesulainsäädäntöön, asettaa uusi lainsäädäntö aiempaa laajemman velvollisuuden ilmoitusvelvollisille huolehtia riskiperusteisesti asiakkaidensa tuntemisesta ja tunnistamisesta (HE 228/2016, 60).

Uuden rahanpesulain noudattamisen tulisi lähteä siitä, että ilmoitusvelvollinen arvioisi omaan toimintaansa liittyvät rahanpesun rahoittamisen riskit. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ilmoitusvelvollisen tulisi tehdä riskiperusteinen arviointi toimenpiteistä, joita vaaditaan asiakkaan tuntemiseksi ja toiminnan seuraamiseksi. Ilmoitusvelvollisen on arviota tehdessään pohdittava, liittyykö heidän asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan kohonnutta rahanpesuriskiä. Riski voi olla suurempi, jos yritys toimii alalla, jolla harmaan talouden torjuntaa on tehostettu. Tällaisia aloja ovat esimerkiksi majoitus- ja ravintola-ala, rakennusala ja kuljetusala.

Rahanpesun rahoittamisen riski on myös suurempi, jos yrityksen liiketoimintaan liittyy useita osapuolia sisältäviä monimutkaisia omistajajärjestelyitä. (Jantunen 2015.) Rahanpesun rahoittamisen riski kasvaa, jos asiakas harjoittaa liiketoimia EU:n finanssipakotteiden kohteena olevilla alueilla tai, jos asiakas harjoittaa FATF:n määrittelemissä riskimaissa liiketoimia. Riskejä liittyy myös tilanteisiin, joissa asiakkaan antama tieto on epäselvää ja epätavallisen suuria summia on maksettu esimerkiksi käteisellä. Tällaisia tilanteita voivat olla, jos asiakas ei osaa tarpeeksi uskottavasti tarkentaa, miksi laskun- tai palkanmaksu tehdään tai, jos tilille on talletettu suuria summa käteistä tai yhtiön tililtä nostetaan runsaasti käteisnostoja. Riski rahanpesun rahoittamiseen kasvaa myös, jos asiakkaan tililtä ei makseta lakisääteisiä maksuja. (Talouhallintoliitto 2018, 27-29.)

Riskien arviointi aloitetaan ulkoisten uhkien tunnistamisella. Uhat voivat liittyä asiakkaisiin, toimialoihin ja esimerkiksi maantieteelliseen alueeseen. Tämän jälkeen ilmoitusvelvollisen pitää tarkastella omia heikkouksiaan, joita asiakkaat voivat mahdollisesti käyttää hyväksi rikollisessa toiminnassa. Heikkoudet voivat liittyä ilmoitusvelvollisen osaamiseen, resursseihin, tietojärjestelmiin tai ilmoitusvelvollisen sisäiseen valvontaan. Lopuksi riskiarviota laadittaessa, tulisi arvioida uhkien ja haavoittuvuuksien hallintakeinoja. Riskienhallintaan liittyy tilanteita, jolloin ilmoitusvelvollisen on syytä olla aloittamatta tai jatkamatta asiakassuhdetta.

Riskiarvio dokumentoidaan ja sen muoto sekä laajuus riippuvat siitä, missä määrin ilmoitusvelvollisen toimintaan, asiakkaisiin ja palveluihin liittyy riskejä.

Kuvio 4: Riskiarvion teemat (Talouhallintoliitto 2018).

4.4 Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen

Suurimmat muutokset verrattuna edelliseen rahanpesulakiin liittyen asiakkaan tuntemiseen liittyvät riskiperusteiseen lähestymistapaan. Uusi rahanpesulaki velvoittaa ilmoitusvelvolliselta asiakkaan liiketoiminnan perusteellista tuntemista, jotta ilmoitusvelvollinen osaisi havaita mahdolliset asiakkaan epätavalliset liiketoimet.

Asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen kuuluu, että ilmoitusvelvollinen arvioi asiakassuhteeseen liittyviä rahanpesun rahoittamisen riskejä. Näitä arvioitaessa, tulee ilmoitusvelvollisen ottaa huomioon asiakkaisiin, maantieteellisiin alueisiin, tuotteisiin, palveluihin, liiketoimiin ja jake-lukanaviin liittyvät rahanpesun rahoittamisen riskit (444/2017, 3 luku 3 §).

Asiakkaan tuntemisella tarkoitetaan, että asiakkaan oikeasta henkilöllisyydestä varmistutaan asianmukaisilla menettelytavoilla, ja että asiakasta ja tämän liiketoimintaa seurataan koko asiakassuhteen ajan riskiperusteisesti. Asiakkaan tuntemisvelvollisuus koskee lain (444/2017) 1 luvun 2 §:ssä lueteltuja ilmoitusvelvollisia.

Uusi rahanpesulaki edellyttää, että asiakas tunnistetaan ja henkilöllisyys todennetaan. Asiakkaan tunnistamiseen liittyvät toimenpiteet on tehtävä vakituista asiakassuhdetta perustettaessa ja tilanteissa, joissa liiketoimen suuruus tai samaan liiketoimeen liittyvät suoritukset ovat yhteensä vähintään 10 000 euroa. Tilanteissa, joissa asiakkuus on satunnainen ja tavaroita myytäessä liiketoimen suuruus on vähintään 10 000 euroa käteisellä, on myös asiakkaan henkilöllisyys todennettava. Aikaisemmin laissa säädettiin, että asiakas oli tunnistettava vakituista asiakassuhdetta perustettaessa ja silloin, kun yksittäinen liiketoimi ylitti 15 000 euron (HE 228/2016 vp, 104). Asiakas on tunnistettava myös, jos ilmoitusvelvollinen epäilee jo aiemmin todennetun asiakkaan henkilöllisyyden todentamistietojen riittävyttä ja luotettavuutta. Ilmoitusvelvollisen täytyy lisäksi tunnistaa ja todentaa asiakkaan edustaja sekä tämän oikeus toimia asiakkaan puolesta, mikäli joku toimii asiakkaan lukuun. (444/2017, 3 luku 2 §).

Asiakkaan henkilöllisyys voidaan todentaa voimassa olevalla suomalaisen viranomaisen myöntämällä henkilöllisyystodistuksella. Oikeushenkilön, kuten yrityksen, todentamiseen voidaan käyttää kaupparekisteriotetta. Sen lisäksi yrityksen puolesta toimivan henkilöllisyys on tunnistettava ja todennettava. Ilmoitusvelvollisen täytyy myös varmistua siitä, että henkilöllä on oikeus edustaa yritystä. (AVI 2019, 7.) Yritysassiakkaalta tulee kerätä asiakkaan tai edustajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus. Nämä tulee todentaa esimerkiksi henkilöllisyystodistuksella. Ilmoitusvelvollinen tarvitsee myös yhteisön nimen, rekisteröimistiedot ja luettelon tosiasiallisista edunsaajista. Jos asiakasyrityksen omistajiin kuuluu toisia yrityksiä, tarvitsee myös näiden omistajien henkilötiedot ja omistusrakenne selvittää. (Taloushallintoliitto 2017.) Jos ilmoitusvelvollinen ei pysty tunnistamaan asiakasta uuden rahanpesulain säännöksiensä mukaisesti, ei asiakassuhdetta saa perustaa tai ylläpitää.

Ilmoitusvelvollisella voi olla ulkomaalaisia asiakkaita ja heidän henkilöllisyytensä on todennettava luotettavasti. Ulkomaiselta yritykseltä täytyy dokumentoida yrityksen rekisteröintiasia-

kirja, yhtiöjärjestys tai -sopimus, kopio edustajan passista ja yrityksen yhteyshenkilön tarkoista yhteystiedoista. Ulkomaalaisen yrityksen edunsaajan henkilöllisyyden varmentamiseksi ei riitä pelkästään ajokortti vaan voimassa oleva passi on ainoa hyväksyttävä asiakirja ulkomaalaisen henkilöllisyyden todentamiseksi. Ulkomaalaisen asiakkaan tuntemista varten ilmoitusvelvollinen voi pyytää asiakkaalta tilinpäätöstä tai kopiota pöytäkirjasta, josta selviää tilinkäyttöön oikeutetut henkilöt. Ilmoitusvelvollinen voi halutessaan pyytää myös tarkemman selvityksen toiminnasta, johon ilmoitusvelvollisen tarjoamien palveluiden käyttö liittyy.

Jotta asiakkaan tuntemisvelvollisuus täytyisi, on ilmoitusvelvollisen kerättävä riittävästi tietoa asiakkaasta. Henkilötietojen lisäksi tarvitaan seurantatietoa asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laajuudesta ja taloudellisesta asemasta. Tärkeintä on, että ilmoitusvelvollinen tuntee asiakkaansa ja heidän liiketoimintansa sen verran hyvin, että tämä pystyisi havaitsemaan epätavalliset liiketoimet (AVI 2019, 5). Asiakkaan tuntemista koskevia tietoja on rahanpesulain mukaan säilytettävä viiden vuoden ajan asiakassuhteen päättymisestä. Ilmoitusvelvollinen on velvoitettu ilmoittamaan asiakkailleen, että heidän tuntemis- ja henkilötietojansa voidaan käyttää rahanpesun estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen (3 luku 3 §). Aikaisempi rahanpesulaki (503/2008) ei tätä velvoittanut.

Asiakasta koskevien tietojen hankkimisesta, jatkuvasta seurannasta ja selonottovelvollisuudesta säädetään uuden rahanpesulain 3 luvun 4 §:ssä. Selonottovelvollisuuden noudattamista helpottaa, jos ilmoitusvelvollisella on tarpeeksi laaja käsitys asiakkaan tai asiakasyrityksen toiminnasta ja siihen liittyvistä riskeistä. Asiakkaan seuranta on tehtävä, jotta ilmoitusvelvollinen pystyy varmistumaan siitä, että asiakkaan toiminta vastaa tietoa ja kokemusta, joka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta ja tämän toiminnasta. (Jantunen 2015.) Seuranta tulee suhteuttaa asiakkaan toiminnan kokoon ja laajuuteen, asiakassuhteen pysyvyyteen ja riskeihin. Ilmoitusvelvollisen täytyy kiinnittää huomiota liiketoimiin, jotka ovat suuruudeltaan tai rakenteeltaan tavanomaisesta poikkeavia, niillä ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai, jos ne eivät sovi yhteen ilmoitusvelvollisen kokemuksen ja asiakkaan tietojen kanssa. Liiketoimeen liittyvien varojen alkuperä täytyy tarvittaessa myös selvittää. (AVI 2019, 9.)

4.5 Yksinkertaistettu ja tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Ilmoitusvelvollinen voi noudattaa asiakkaan tuntemiseksi yksinkertaistettua tuntemisvelvollisuutta, jos ilmoitusvelvollinen arvioi tekemänsä riskiarvion perusteella, että asiakkaaseen liittyy vain pieni rahanpesun rahoittamisen riski (444/2017 3 luku 8 §). Aikaisemmassa rahanpesulain 12§ pykälässä oli jo säädetty asiakkaan yksinkertaistetusta tuntemisvelvollisuudesta, mutta tämä ei perustunut ilmoitusvelvollisen riskiarvioon. Laissa oli vain määritelmä, että yksinkertaistettua tuntemisvelvollisuutta voidaan soveltaa, mikäli asiakkaaseen, palveluun tai liiketoimeen liittyy alhainen rahanpesun rahoittamisen riski. (503/2008, 2 luku 12§).

Yksinkertaistetussa menettelyssä asiakkaan tuntemisvelvollisuutta on kevennetty siten, että ilmoitusvelvollisen ei tarvitse selvittää tai todentaa asiakkaan tosiasiallista edunsaajaa tai omistussuhteita (Talouhallintoliitto 2018, 23). Yksinkertaistettu tuntemisvelvollisuus edellyttää kuitenkin, että asiakassuhdetta seurataan eikä se salli asetettujen säännösten noudattamatta jättämistä. Ilmoitusvelvollisen tulee perustella tekemässään riskiarviossaan, miksi asiakkaan kohdalla sovelletaan yksinkertaistettua tuntemisvelvollisuutta. (AVI 2019, 10.)

Tehostetulla asiakkaan tuntemisvelvollisuudella tarkoitetaan, että asiakkaan henkilöllisyys todennetaan erityisen huolellisesti ja asiakassuhdetta seurataan tarkemmin. Ilmoitusvelvollisen täytyy tunnistaa ja todentaa asiakkaan henkilöllisyys tehostetun tuntemisvelvollisuuden keinoin, jos ilmoitusvelvollisen riskiarvion mukaan asiakassuhteeseen liittyy tavallista suurempi rahanpesun rahoittamisen riski (AVI 2019,10). Tehostettu tuntemisvelvollisuus koskee myös tilanteita, joissa yhteisöasiakkaan edustaja, yhtiökumppani tai perheenjäsen on viimeisen viiden vuoden aikana ollut poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö (PEP -asiakas). Asiakas on tunnistettava tehostetun tuntemisvelvollisuuden keinoin, jos hän ei ole paikalla tunnistettaessa ja henkilöllisyyttä todennettaessa tai asiakkaalla on sellaiseen valtioon liittymäkohta, jossa on kohonnut rahanpesun rahoittamisen riski. Jos asiakkaalla on liiketoimia finanssipakotteiden kohteena olevilla alueilla, täytyy asiakkaan kohdalla noudattaa tehostettuja tuntemiskeinoja (Talouhallintoliitto 2018, 31-32; Jukarainen & Mattilainen 2015, 24). Tehostettu tuntemisvelvollisuus edellyttää, että ilmoitusvelvollinen hankkii lisätietoa asiakkaasta, sen tosiasiallisista edunsaajista ja hankkii lisätietoa asiakkaan liiketoimista, tämän varoista ja varallisuuden alkuperästä (AVI 2019, 10).

Jos asiakas ei ole läsnä henkilöllisyyttä todennettaessa ja tunnistettaessa, kutsutaan tilannetta etätunnistamiseksi. Tehostettua tuntemismenettelyä täytyy noudattaa myös silloin, kun on kyse etätunnistamisesta. Ilmoitusvelvollisen täytyy hankkia asiakkaasta lisätietoa ja asiakirjoja, jotta asiakkaan henkilöllisyys voidaan todentaa. Ilmoitusvelvollisen tulee myös varmistua, että liiketoimeen liittyvä suoritus maksetaan tilille, joka on avattu asiakkaan nimiin. Asiakkaan henkilöllisyys voidaan todentaa lisäksi vahvalla sähköisellä tunnistusvälineellä tai varmenteella, jota voidaan käyttää sähköiseen allekirjoitukseen. (AVI 2019, 10.)

4.6 Rahanpesun valvontarekisteri

Ilmoitusvelvollisia tahoja ja uuden rahanpesulain velvoitteita valvoo Aluehallintovirasto (AVI), joka pitää yllä rahanpesun valvontarekisteriä ilmoitusvelvollisista. Heinäkuussa 2019 tulivat voimaan rahanpesun valvontarekisteriä koskevat säännökset, jonka mukaan kaikkien AVI:n valvomien ilmoitusvelvollisten tulee rekisteröityä rahanpesun valvontarekisteriin. Aikaisemmin rekisteröitymisvelvollisuus koski vain eräitä toiminnanharjoittajia. Ilmoitusvelvollisten ja useimpien yritysten, on täytynyt myös rekisteröidä Kaupparekisteriin omat omistajansa sekä muut tosiasialliset edunsaajansa 1.7.2019 alkaen. Edunsaajat tulee olla ilmoitettuna 1.7.2020 mennessä ja tietoja tulee päivittää aina, kun edunsaajantiedot muuttuvat. (Aluehallintovirasto 2019, 4; Kaupparekisteri 2019.) Vaikka yrityksellä ei olisi uuden rahanpesulain mukaisia

edunsaajia tai he eivät ole yrityksen tiedossa, on ne silti ilmoitettava kaupparekisteriin. Uudessa rahanpesulain edunsaajalla tarkoitetaan henkilöä, joka omistaa yrityksen tai muuten käyttää siinä määräysvaltaa. (Kaupparekisteri 2019).

AVI ohjeistaa ja tiedottaa sen valvomia ilmoitusvelvollisia. AVI voi lähettää ilmoitusvelvolliselle selvityspyyntöjä. Sillä on myös oikeus suorittaa tarkastuksia ilmoitusvelvollisen tiloihin selvittääkseen, kuinka lain velvoitteita on noudatettu. Huolimatta salassapitosäännöksistä, on AVI:lla oikeus saada valvonnan kannalta oleellisia tietoja sen valvomiltaan ilmoitusvelvollisilta. (AVI 2019.)

4.7 Tosiasialliset edunsaajat

Toisin kuin aikaisemmin, velvoittaa uusi rahanpesulaki kaikkia yhteisöjä, yhdistysrekisteriin merkittyjä yhdistyksiä ja säätiörekisteriin merkittyjä säätiöitä ylläpitämään luetteloa myös yhteisön tosiasiallisista edunsaajista. Tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka käyttää määräysvaltaa yrityksessä yli 25% omistuksensa tai äänioikeutensa kautta joko suoraan tai välillisesti tai henkilöä, joka omistaa suoraan tai välillisesti yrityksestä yli 25%. Tosiasiallinen edunsaaja on myös henkilö, jolla on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö yrityksen hallituksen jäsenistä. (Taloushallintoliitto 2018, 17.) Tosiasiallisina edunsaajina pidetään yrityksen hallitusta tai vastuunalaisia yhtiömiehiä tai toimitusjohtajaa, jos edellä mainitut tosiasiallisen edustajan edellytykset eivät täyty (AVI 2019, 8). Tosiasiallisen edunsaajien luettelon ylläpitämisestä huolehtii yhteisön hallituksen jäsen tai vastuunalainen yhtiömies. (6 luku 1-2 §.) Ilmoitusvelvollisen on tunnistettava myös asiakkaansa tosiasialliset edunsaajat ja todennettava tarvittaessa näiden henkilöllisyys. Tosiasialliset edunsaajat on pitänyt ilmoitettava AVI:n ylläpitämään rahanpesun valvontarekisteriin heinäkuusta 2019 alkaen.

4.8 Hallinnolliset seuraamukset

Uuden rahanpesulain hallinnollisia seuraamuksia koskevat säännökset ovat uusia ja niiden tarkoitus on yhdenmukaistaa viranomaisten keinoja lain velvoitteiden laiminlyöntien sanktioimiseksi. Uuden rahanpesulain myötä valvontaviranomainen voi määrätä ilmoitusvelvolliselle rikemaksun, julkisen varoituksen tai seuraamusmaksun, jos tämä laiminlyö tai rikkoo rahanpesulain velvoitteita. (HE 228/2016.)

Uuden rahanpesulain 8 luvun 1 § pykälän mukaisesti valvontaviranomainen voi määrätä rikemaksun, jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö lain asettamia velvoitteita tahallaan tai huolimattomuudellaan. Arvioitaessa rikemaksun suuruutta on otettava huomioon menettelyn laatu, laajuus ja kestoaika. Rikemaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Rikemaksu maksetaan valtiolle. Luonnolliselle henkilölle määrättävä rikemaksu on vähintään 500 euroa ja enintään

10 000 euroa. Oikeushenkilölle määrätty rikemaksu on puolestaan vähintään 5000 euroa ja enintään 100 000 euroa. (444/2017, luku 8 1 §.)

Valvontaviranomainen voi 8 luvun 2 § mukaan antaa julkisen varoituksen, mikäli ilmoitusvelvollinen on huolimattomuudellaan tai tahallaan jättänyt noudattamatta uuden rahanpesulain tai sen nojalla annettujen säännösten velvoitteita. Valvontaviranomainen voi määrätä seuraamusmaksun sen valvomalle ilmoitusvelvolliselle, jos tämän katsotaan tahallaan tai törkeän huolimattomuuden takia laiminlyövänsä vakavasti ja toistuvasti asetettuja säännöksiä (444/2017, luku 8 3 §). Seuraamusmaksun määrää ei ole laissa määritelty, mutta se on lähtökohtaisesti rikemaksua suurempi. Kaikki hallinnolliset sanktiopäätökset, jotka on määrätty uuden rahanpesulain nojalla, julkaistaan. (AVI 2019, 20.)

4.9 Työntekijöiden koulutus ja sisäinen valvonta

Uuden rahanpesulain 9 luvun 1 §:ssä on säädetty työntekijöiden koulutuksesta, suojelemisesta ja toimintaohjeista. Ilmoitusvelvollisen on pidettävä huolta, että sen työntekijät saavat riittävän koulutuksen, jotta laissa annettuja säännöksiä noudatettaisiin. Ilmoitusvelvollisen täytyy laatia toimintaohjeet, jotka soveltuvat ilmoitusvelvollisen omaan toimintaansa. Ohjeiden tulisi sisältää asiakkaiden tuntemista koskevat menettelytavat, asiakkaan jatkuvan seurannan ja selonottovelvollisuuden periaatteet sekä ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen periaatteet. (AVI 2015, 17.)

Ilmoitusvelvollisen tehtävänä on myös suojella työntekijöitä, jotka tekevät ilmoituksia rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisen tulee toteuttaa sellaisia toimenpiteitä, että ilmoituksen tehneen työntekijän henkilöllisyys ei paljastuisi.

Ilmoitusvelvollisen täytyy nimetä henkilö, joka vastaa rahanpesulaissa annettujen säännösten noudattamisen sisäisestä valvonnasta. Henkilö on nimettävä, mikäli se on perusteltua ilmoitusvelvollisen koko ja luonne huomioon ottaen. (9 luku 1 §.) Sisäinen valvonta huolehtii toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja valvonnan toteutumisesta. Toimintaperiaatteita ovat esimerkiksi asiakkaan tuntemisen ja tunnistaminen, raportointi ja työntekijöiden toiminnan läpikäynti. (AVI 2019, 18.)

5 Opinnäytetyön tutkimusosuus

Opinnäytetyössä tutkittiin uuden rahanpesulain keskeisiä velvoitteita tilitoimiston näkökulmasta asetettuiden tutkimuskysymysten avulla. Tämän opinnäytetyön viidennessä luvussa esi-

tellään valittu tutkimusmenetelmä ja kerrotaan, kuinka tutkimus on toteutettu. Luvun kappaleissa on myös purettu tutkimuksen havainnot ja tulokset sekä esitelty toimeksiantoyritys lyhyesti

5.1 Valittujen tutkimusmenetelmien esittely

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia uuden voimassa olevan rahanpesulain keskeisiä velvoitteita tilitoimiston näkökulmasta ja perehtyä rahanpesuun ilmiönä. Tutkimuksien tuloksien pohjalta oli tarkoitus tehdä Tilitoimisto X:lle opas uuden rahanpesulain velvoitteista tilitoimistoille. Tutkimuksessa on hyödynnetty KRP:n julkaisemia selvityksiä ja raportteja rahanpesusta ja sen menetelmistä sekä Tilisanomissa julkaistuja artikkeleita, jotka ovat nimenomaan julkaistu tilitoimistoiden näkökulmasta. Uuden rahanpesulain keskeisiä velvoitteita lähdettiin tutkimaan myös asiantuntijahaastatteluiden avulla, koska tutkimusaiheesta ei löytynyt entuudestaan paljon tietoa. Viranomaisten julkaisemia ohjeistuksia löytyi myös niukasti. Etenkin rahanpesuun liittyvistä epäilyttävistä liiketoimista on annettu hyvin vähän konkreettisia esimerkkejä tilitoimistoille ja kirjanpitäjille.

Haastattelu on yksi laadullisista tutkimusmenetelmistä. Sitä käytetään menetelmänä yleensä silloin, kun tutkimusaihetta ei entuudestaan tunneta ja tutkittua aiheita halutaan ymmärtää paremmin (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2018, 105). Haastatteluilla haluttiin vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitkä ovat uuden rahanpesulain keskeiset velvoitteet tilitoimistoille ja kirjanpitäjille?
2. Miten tilitoimiston tulisi ottaa toiminnassaan huomioon uudet lain tuomat velvollisuudet?
3. Kuinka kirjanpitäjä voi havaita rahanpesua toimeksiantoja tehtäessä?

5.2 Asiantuntijahaastateltavien esittely

Asiantuntijahaastattelut toteutettiin lokakuun aikana ja tutkimusta varten haastateltiin neljää asiantuntijaa. Haastateltavat olivat kaikki eri alojen asiantuntijoita, jotka kuitenkin ovat rahanpesun ja uuden lainsäädännön kanssa merkittävästi tekemisissä.

Haastatteluiden kysymykset eivät olleet kaikille haastateltaville samoja vaan kysymykset räätälöitiin asiantuntijoille sen mukaan, millaista tietoa ja osaamista heillä tutkittavasta aiheesta saattaisi olla. Haastattelujen tavoitteena oli saada syvällisempää ymmärrystä rahanpesusta ja lain velvoitteista tilitoimistolle. Tämän takia asiantuntijoille esitettiin kysymyksiä hieman eri näkökulmista. Kaksi asiantuntijahaastatteluista tehtiin kasvokkain ja kaksi sähköpostitse. Vain yksi haastattelu saatiin äänittää. Äänitetty haastattelu litteroitiin ja muista haastelluista tehtiin tiivistelmät, joiden pohjalta ainestoa analysoitiin. Haastateltaviin viitataan opinnäytetyössä asiantuntija A, B, C tai D. Asiantuntijahaastattelut toteutettiin lokakuussa 2019.

Asiantuntijoiden lisäksi opinnäytettä varten haastateltiin toimeksiantoyritys Tilitoimisto X:n edustajaa, jota haastateltiin marraskuussa 2019. Haastattelu tehtiin Tilitoimisto X:n toimitiloissa.

5.2.1 Asiantuntija A

Asiantuntija A on rahanpesun asiantuntija. Haastattelun tarkoituksena oli saada tietoa rahanpesun tekotavoista, millaista rikollisuutta ja rikosilmiöitä rahanpesuun liittyy. Asiantuntija A:n haastattelun tavoitteena oli myös saada tietoa rahanpesulakiuudistuksesta ja uuden rahanpesulain merkittävimmistä velvoitteista tilitoimistoille. Lisäksi haluttiin saada vastauksia kirjanpitäjän vastuista, jos asiakas syyllistyisi rahanpesuun.

Asiantuntija A:n (2019) mukaan uuden rahanpesulain merkittävimmät muutokset ovat koskeneet lain rikkomisesta tulevia seuraamusmenettelyitä ja edunsaaja- sekä valvontarekisterin perustamista. Lain muutokset ovat olleet toivottuja, etenkin sanktiomenettely. Haasteita ovat puolestaan tuoneet viranomaistietojen rajoitettavuus ja EU:n tietosuojasetus.

Asiantuntija A (2019) kertoi haastattelussaan, että rahanpesuun liittyviä ajankohtaisia rikosilmiöitä ovat kaikenlainen petosrikollisuus, yrityshuijaukset, sijoitushuijaukset, identiteettivarkaudet ja CEO-huijaukset. Edellä mainituille rikosilmiöille on yhteistä niistä saadut suuret rikoshyödyt. Kansainvälisesti verrattuna Suomesta puuttuu tilastojen mukaan korruptionrikokset rahanpesun esirikoksista. Yleisimpiä rahanpesun esirikoksia ovat petokset, kavallukset, varkaudet, huumausainerikokset ja velallisen rikokset. (Asiantuntija A 2019.)

5.2.2 Asiantuntija B ja C

Asiantuntija B ja C ovat Verohallinnon asiantuntijoita ja he vastasivat yhdessä haastattelukysymyksiin sähköpostitse. Verohallinnolle suunnatut kysymykset koskivat muun muassa epäilyttäviä liiketoimia, Verohallinnon yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa ja, kuinka uusi rahanpesulaki on vaikuttanut organisaation prosesseihin. Tutkimukseen haluttiin Verohallinnon näkökulma rahanpesun rahoittamisen riskeistä ja uuden rahanpesulain muutoksista, koska Verohallinnon virkamiehet kohtaavat myös työssään epäilyttäviä liiketoimia ja pimeitä rahavirtoja, jotka voivat liittyä rahanpesun rahoittamiseen.

Harmaan talouden torjunnassa voidaan havaita myös rahanpesua, koska verorikokset ovat rahanpesun esirikoksia (asiantuntija B ja C 2019). ”Saman tyyppiset indikaattorit voivat viitata kumpaan tahansa (veropetokset, rahanpesu) tai molempiin” (asiantuntija B ja C 2019). Verohallinto ei kuitenkaan ole uuden rahanpesulain mukainen valvontaviranomainen, mutta Verohallinto, erityisesti Yritysverotusyksikkö ja Harmaan talouden torjunta -toiminto osallistuu aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja kehitykseen, koulutuksiin ja koulutusmateriaalien laatimiseen rahanpesun torjunnassa yhdessä muiden pohjoismaisten verohallintojen ja esitutkintaviranomaisten kanssa (asiantuntija B ja C 2019).

Verohallinnolla on myös yleinen huolehtimisvelvoite rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisessä, jota säätelee rahanpesulainsäädäntö. Verohallinnon täytyy tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, mikäli esimerkiksi verotarkastusten yhteydessä havaitaan epäilyttäviä liiketoimia tai muuta rahanpesuun viittaavia asioita. Rahanpesuilmoituksia tehdään kuitenkin käytännössä harmaan talouden verotarkastusten yhteydessä. Uusi rahanpesulaki on myös vaikuttanut olennaisesti Verohallinnon prosesseihin. Lakiuudistuksen yhteydessä Verohallinnolle säädettiin oikeus saada tietoa muun muassa rahanpesulaissa tarkoitetuilta ilmoitusvelvollisilta liittyen menettelyihin ja mekanismeihin sekä asiakirjoihin, joiden perusteella suomalaiset finanssilaitokset ovat suorittaneet tietyt velvoitteet ja huolellisuusmenettelyt raportoitavien tilien tunnistamisessa (asiantuntija B ja C 2019.) Asiantuntija B ja C (2019) kertoivat haastattelussaan, että Verohallinnolle säädettiin oikeus antaa oma-aloitteisesti tietoa Finanssivalvonnalle ja Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisia tietoja, joita on havaittu verovalvonnassa, joilla saattaisi olla merkitystä niiden valvoessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 3 luvussa säädettyjä velvoitteita asiakkaan tuntemisesta.

Asiantuntija B ja C (2019) totesivat, että tietoisuus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeistä on hyvä asia. Riskien tietoisuuden lisääntyessä pystytään paremmin puuttumaan havaittuihin ja ennen havaitsematta jääneisiin kohteisiin. Lainsäädännön muutoksia ei kuitenkaan ole ollut aivan yksinkertaista panna täytäntöön käytännössä ja muutoksia on ollut vaikea sisäistää. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunta vaatii henkilökunnan tehokasta kouluttautumista. (Asiantuntija B ja C 2019.)

5.2.3 Asiantuntija D

Asiantuntija D on Suomen Taloushallintoliitto ry:n (TAL) asiantuntija. Hänen haastattelunsa tarkoituksena oli saada mahdollisimman paljon vastauksia tilitoimistoiden ja kirjanpitäjien keskeisistä velvoitteista, joita uusi rahanpesulaki on asettanut taloushallinnon ammattilaisille.

TAL valvoo taloushallintoalan etuja ja liitto viestii alaa koskevista asioista ja muutoksista. TAL:n näkemys opinnäytetyöhön haluttiin, koska organisaatio on perehtynyt tilitoimistoiden ja kirjanpitäjien velvoitteisiin ja julkaisseet uuteen rahanpesulakiin liittyviä tiedotteita. TAL ry on julkaissut myös verkkokoulutuksen aiheesta.

5.2.4 Tilitoimisto X:n edustaja

Toimeksiantajayrityksen edustaja on Tilitoimisto X:n omistaja, ja vuosia tilitoimistoyrittäjänä on kertynyt jo yli 20 vuotta. Tilitoimisto X on perustettu 1998 ja sen päätoimiala on kirjanpito- ja tilinpäätöspalvelut. Yrityksen asiakaskunta koostuu eri toimialojen pienistä- ja keski suurista yrityksistä ja yhdistyksistä. Tilitoimisto X:n asiakaskunta on laaja, mutta suurimmat

asiakkaat ovat rakennus- ja kuljetusliikkeitä sekä hotelli- ja golfalalla toimivia yrityksiä. Yritys tarjoaa asiakkailleen kirjanpitoa pääsääntöisesti täysin sähköisellä menetelmällä. Suurin osa ja isoimmat asiakkaat ovat siirtyneet täysin sähköiseen taloushallintoon. Kirjanpidon automatisointia tehostetaan ja kehitetään Tilitoimisto X:ssä jatkuvasti. Eri taloushallintopalveluiden lisäksi Tilitoimisto X tarjoaa asiakkailleen muita hallinnollisia palveluita, kuten yrityksen pöytäkirjoja, yrityksen perustamiset ja kaupparekisterimuutokset. Yrityksen henkilökunta koostuu alle kymmenestä työntekijästä.

5.3 Uuden rahanpesulain keskeiset velvoitteet Tilitoimisto X:lle

Tässä kappaleessa kerrotaan asiantuntijahaastatteluiden pohjalta saadut tulokset ja käydään läpi uuden rahanpesulain tärkeimpiä velvoitteita Tilitoimisto X:lle.

5.3.1 Riskiarvio asiakkaisiin ja omaan toimintaan kohdistuvista riskeistä

Asiantuntija A:n (2019) mukaan kaikilla toimialoilla ovat omat riskinsä, ja niitä on vaikea lähteä erittelemään yksityiskohtaisesti. Uuden rahanpesulain velvoittama riskiarvio on kuitenkin kaiken a ja o. Tilitoimistoiden ja muidenkin ilmoitusvelvollisten täytyy ymmärtää sekä omaan, että asiakkaiden toimintaan kohdistuvat riskit. Tilitoimiston tulee analysoida asiakkaitaan riskiperusteisesti. Myös asiantuntija D (2019) nimesi riskiarvion yhdeksi uuden rahanpesulain tärkeimmäksi velvoitteeksi tilitoimistoille. Rahanpesun rahoittamisen riskit voivat tulla asiakkaan toimialan, omistusrakenteiden, maantieteellisyyden ja taloudellisten tietojen perusteella. Tiettyihin FATF:n nimeämiin maihin liittyy kohonnut rahanpesun riski, ja siksi myös asiakkaan kansalaisuus tulisi ottaa riskiarviossa huomioon. (Asiantuntija A 2019; asiantuntija D 2019.) Riskejä analysoidessaan tilitoimiston kannattaa myös ottaa huomioon omat liiketoimintamallit ja pohtia, millaisia mahdollisuuksia tilitoimiston tuotteet ja palvelut antavat asiakkaille (Asiantuntija A 2019).

Tiettyihin toimialoihin on todettu liittyvän kohonnut rahanpesun riski. Sekä asiantuntija A, että D (2019) nimesivät rakennusalan, autokauppa ja -huoltoalan, hotelli- ja majoituspalvelutoiminnan ja ravintola-alan sellaisiksi aloiksi, joihin liittyy kohonnut rahanpesun riski. Tilitoimisto X:n edustajan (2019) mukaan yrityksellä on asiakkaana toimialoja, joihin on todettu kohdistuvan kohonnut rahanpesun riski. Näiden asiakkaiden kirjanpidon tapahtumiin kiinnitetään tarkempaa huomiota ja ollaan entistä tarkempia tapahtumista, jotka kirjanpitoon vietään. (Tilitoimisto X:n edustaja 2019.)

Asiantuntija A ja D (2019) totesivat kuitenkin, että heidän tietonsa toimialoista perustuvat pitkälti Poliisiammattikorkeakoulun (Polamk) julkaisemaan riskiarvioon (Jukarainen & Muttilainen 2015) sekä muihin viranomaisten julkaisemiin ohjeistuksiin. Asiantuntija A (2019) muistuttaa, että kyseinen riskiarvio on julkaistu vuonna 2014 tehdyn selvityksen pohjalta. Osa tiedoista saattavat olla jo vanhentuneita. Uutta riskiarvioita ollaan parhaillaan tekemässä. Asiantuntija B ja C viittasivat niin ikään Jukaraisen & Mattilaisen (2015) julkaisemaan raporttiin.

Tietyillä toimialoilla käytetään edelleen huomattavasti käteistä rahaa. Asiantuntija A (2019) nimesi käteisintensiivisiksi toimialoiksi niin ikään rakennus-, autokauppa ja -huolto, ravintola- alan ja hotelli- ja majoitustoiminnan. Tilitoimiston olisi hyvä ottaa riskiarviota tehdessä huomioon myös asiakkaan liiketoimintaan liittyvä käteisen rahan riski. Käteisellä on edelleen merkittävä rooli rahanpesussa. Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaiseman vuosikertomuksesta (2018) käy ilmi, että käteisestä rahasta tehdään edelleen paljon ilmoituksia. Tätä varmasti selittää se, että käteinen on helppo indikaattori ja helppo tunnistaa. Tietyissä rikoksissa käteinen on myös yleinen. Aina silloin tällöin käydään keskustelua pitäisikö käteisen rahan käyttöä rajoittaa tai kieltää. Suomessa rajoituksia ei kuitenkaan ole tehty. (Asiantuntija A 2019.)

5.3.2 Tunnista asiakkaat ja tunne heidän liiketoimintansa

Toinen tärkeä uuden rahanpesulain velvoite tilitoimistoille on asiakkaan liiketoiminnan tunteminen ja asiakkaan tunnistaminen. Tilitoimistoissa on koettu, että uuden rahanpesulain tärkeimmistä velvoitteista on tunnistaa asiakkaan henkilöllisyys. Henkilöllisyyden todentamisen lisäksi asiakkaan liiketoiminnan tuntemisvelvoite korostuu tilitoimistoilla (asiantuntija D 2019). Asiantuntija D (2019) kuitenkin muistuttaa, että asiakkaan tunnistaminen ei ole uusi velvoite tilitoimistoille. Tämä on säädetty jo aikaisemmin rahanpesulaissa ilmoitusvelvollisille. Uudessa rahanpesulaissa asiakkaan tuntemisvelvoite on kuitenkin saanut uuden merkityksen, koska tämän tulisi perustua riskiperusteiseen lähestymistapaan. Asiantuntija A ja D (2019) molemmat olivat sitä mieltä, että asiakkaan tuntemisvelvoite on tilitoimiston melko helppo täyttää. Etenkin pienempien tilitoimistoiden, koska asiakkaita on yleensä vähemmän kuin isoimmassa kirjanpitotoimistoissa. Pienemmissä tilitoimistoissa pystytään ehkä paremmin syventymään ja seuraamaan asiakkaan liiketoimintaa.

Pääsääntöisesti Tilitoimisto X noudattaa asiakkaan perusmuotoista tuntemismenettelyä. Asiakkaan tunnistamiseksi on kerätty muun muassa kaupparekisteriotteet. (Tilitoimisto X:n edustaja 2019.) Tilitoimisto X:llä ei ole asiakkaita, jotka harjoittaisivat liiketoimia FATF:n tai EU komission listaamissa riskimaissa. Muutamana uuden asiakkaan kohdalla on katsottu tarpeelliseksi noudattaa tehostettua asiakkaan tuntemisen periaatteita, koska asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseksi on käytetty etätunnistamista.

Asiakkaan liiketoiminnan tuntemisvelvoitteen tavoite on, että tilitoimistot pystyisivät tunnistamaan mahdollisia epätavallisia liiketoimia. Kirjanpitäjien ja tilitoimistoiden rooli epäilyttävien liiketoimien havaitsemisessa on merkittävä, koska heillä on mahdollisuus nähdä asiakkaan rahavirrat ja niihin liittyvät tositteet (Keskusrikospoliisi, 19). Asiantuntijahaastatteluiden yksi tavoitteista oli selvittää, miten tilitoimistot pystyisivät havaitsemaan rahanpesua asiakkaidensa liiketoimissa. Tilitoimistoiden olisi tärkeä pystyä tunnistamaan asiakkaisiinsa kohdistuvat epäilyttävät liiketoimet, koska niiden kautta kirjanpitäjät voivat havaita mahdollista

rahanpesua. Tilitoimistoiden kannalta olisi myös tärkeää tietää ja tunnistaa eri rahanpesukeinoja, jotta ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista osattaisiin tehdä (asiantuntija D 2019).

Epäilyttävinä liiketoimina voidaan pitää sellaisia liiketapahtumia, joille ei löydy taloudellista, verotuksellista tai henkilökohtaista selitystä (Asiantuntija A 2019). Sekä asiantuntija A, että asiantuntija B ja C (2019) viittasivat KRP:n julkaisemaan raporttiin (2019), jossa on toimialakohtaisesti lueteltu esimerkkejä asioista, joihin ilmoitusvelvollisten tulisi kiinnittää huomiota. Epätavallisen suuret maksut asiakkaan pankkitilille, monimutkaiset lainajärjestelyt, käteisen rahan jatkuva tallettaminen ja nostaminen pankkitililtä olivat raportissa (2019) listattuja esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista.

Asiantuntija D (2019) toteaa, että epäilyttäviä liiketoimia on hankala nimetä. Näistä pitäisi olla enemmän konkreettisia esimerkkejä tilitoimistoille. Hänkin määrittelee epäilyttävät liike-toimet tapahtumina, jotka eivät liity mitenkään asiakkaan liiketoimintaan. Asiantuntija D (2019) piti epäilyttävinä liiketoimina enemmän sellaisia eriskummallisia maksusuorituksia, jotka maksetaan yritykseen sisään.

Tilitoimisto X:n edustaja oli myös sitä mieltä, että tilitoimistoille on annettu liian vähän konkreettisia esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista. Kirjanpitäjien tulkinnalle on annettu liian paljon liikkumavaraa (Tilitoimisto X:n edustaja 2019). Tilitoimisto X:n edustaja nimesi epäilyttäviksi liiketoimiksi käteisellä rahalla suoritettut suuret maksut ja talletukset sekä käsin kirjoitetut kassakuitit. Asiantuntija D (2019) piti puolestaan käteispanoja enemmän epäilyttävinä kuin käteisnostoja. Rahanpesussa pestävät varat halutaan yleensä verotuksen piiriin, jotta raha näyttäisi laillisesta liiketoiminnasta saadulta. Terrorismin rahoituksessa on enemmän ehkä kyse siitä, että rahaa otetaan ”ulos” laittomaan tarkoitukseen. Jatkuvat käteisnostot viittaavat ehkä enemmän siihen, että yrityksen omistajan henkilökohtaisessa taloudessa on ongelmia. (Asiantuntija D 2019.)

Asiantuntija A (2019) totesi haastattelussaan, että ei osaa antaa suoraa vastausta, millaisiin käteispanoihin ja -nostoihin tilitoimiston tulisi kiinnittää huomioita. Hän kuitenkin totesi, että tilitoimiston tulisi selvittää varojen alkuperä. Asiantuntija A (2019) piti varojen alkuperän selvittämistä yhtenä kirjanpitäjän tärkeimmistä velvoitteista. Ennen kuin kirjanpitoon viedään isoja suorituksia tai esimerkiksi kirjataan yhtiölainoja, tulisi varmistaa onko kyseessä todellinen laina. Käteistalletuksien ja -nostojen syy olisi hyvä selvittää asiakkaalta ennen niiden kirjaamista kirjanpitoon. (Asiantuntija A 2019.)

Kuittikauppa on yksi tapa pestä rahaa ja vääransisältöiset tositteet ovat epäilyttäviä liiketoimia. Asiantuntija B:ltä ja C:ltä kysyttiin, kuinka verotarkastusten yhteydessä tunnistetaan väärän sisältöiset tositteet kirjanpidossa. Heidän mukaansa yleisellä tasolla voidaan todeta, jos tositteissa on ulkoisia puutteita, epäuskottava dokumentaatio tai Verohallinnon käytössä olevat vertailutiedot eivät vastaa kirjanpidon ja yrityksen antamien ilmoitusten kanssa, herättävät nämä epäilyksiä tositteiden aitoudesta (Asiantuntija B ja C 2019). Väärän sisältöisiin to-

sitteisiin liittyviä epäilyttäviä liiketoimia voidaan huomata esimerkiksi verotarkastuksen yhteydessä. Havaitessaan epäilyttäviä liiketoimia Verohallinto tekee ilmoituksen Rahanpesun selvittelykeskukselle. (Asiantuntija B ja C 2019.)

Huolimatta siitä, että tilitoimistoilla on mahdollisuus nähdä rahavirtoihin liittyvät tositteet, on hyvä muistaa, että kirjanpitäjän vaikea havaita tai kyseenalaistaa tositteiden aitoutta. Aitouden varmistamista vaikeuttaa se, että valetositteet ovat yleensä muokattu laillisen näköiseksi ennen niiden toimittamista kirjanpitoon tilitoimistoon (Rahanpesun selvittelykeskus 2019, 19). Asiantuntija D ja Tilitoimisto X:n edustaja (2019) olivat molemmat myös sitä mieltä, että kirjanpitäjän on todella vaikea tunnistaa mahdollista kuittikauppaa tai vääränsäältäöisiä tositteita, elleivät ne ole räikeitä. Nykypäivänä harvemmissa tilitoimistoissa enää tarkistetaan jokaista liiketapahtumaa. Se on käytännössä mahdottomuus, että jokaisen tapahtuman oikeellisuus tarkistettaisiin. (Asiantuntija D 2019; Tilitoimisto X:n edustaja 2019.)

Tilitoimistoissa hyödynnetään nykypäivänä paljon taloushallintojärjestelmien automatiikkaa ja osa liiketapahtumien kirjauksista tapahtuu luotujen automaatio- ja kirjausääntöjen mukaan. Asiantuntija A (2019) pohti haastattelussaan, että kirjanpidon digitalisoitumista voisi myös pyrkiä hyödyntämään tilitoimistoissa rahanpesun havaitsemiseksi. Olisi hyvä, jos järjestelmiin olisi mahdollista rakentaa esimerkiksi summarajoja, jotka hälyttäisivät tietyn summan ylittyessä tai ulkomaan maksujen kohdalla (Asiantuntija A 2019).

Asiantuntija B ja C (2019) kertoivat, että tietotekniikan kehittyminen saattaa vaikuttaa rahanpesuntekotasoihin ja digitalisaatio mahdollistaa yli rajojen toimimisen. Myös asiantuntija A (2019) nimesi yli rajojen toimimisen ja rahan liikkumisen nopeammin yli rajojen haasteeksi, joita digitalisaatio on tuonut viime vuosina. Tilitoimistoiden ja todennäköisesti myös viranomaisten mahdollisuudet havaita epäilyttäviä liiketoimia ovat kuitenkin digitalisaation myötä kehittyneet. Tilitoimistot pystyvät reagoimaan nopeammin esimerkiksi epätavallisen suuriin maksuihin ja viranomaiset voivat helpommin tarkistaa nämä, koska maksuliikenne tapahtuu käytännössä aina pankkitilien kautta eikä käteisellä (Asiantuntija D 2019). Asiakkaan on myös vaikeampi hävittää kirjanpidon aineisto, jos se on tehty sähköisellä järjestelmällä. Tämä perustuu puolestaan siihen, että aineisto tallentuu taloushallintojärjestelmän tarjoajan ylläpitämään pilvipalveluun. Viranomaisten on helpompi saada tällaista aineistoa tarkistuksen yhteydessä käyttöönsä kuin paperiaineistoa ja mahdollisesti epäjohdonmukaisuuksien löytyminen on helpompaa. (Asiantuntija D 2019.)

5.3.3 Tilitoimisto ilmoitusvelvollisina

Tilitoimistot ja kirjanpitäjät ovat lain (444/2017) velvoittamia ilmoitusvelvollisia, koska heillä ovat hyvät mahdollisuudet havaita sekä koulutuksensa puolesta, että työnsä luonteen vuoksi poikkeavuuksia asiakkaidensa toiminnassa (Jantunen 2015). Ilmoitusvelvolliset ovat rahanpesun torjunnassa avainasemassa. Tilitoimistoille ilmoitusvelvollisuus tarkoittaa sitä, että heillä

on velvollisuus havaitessaan epäilyttäviä liiketoimia tehdä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoituksen tekeminen on aiheellista myös silloin, kun liiketoimi on asiakkaan selvityksestä huolimatta epäilyttävä, liiketoimesta on kieltäydytty tai, jos liiketoimesta paljastuu jälkikäteen seikka, joka tekee siitä epäilyttävän. Lisäksi ilmoitus on tehtävä, jos asiakasta tai sen edustajaa ei pystytä luotettavasti tunnistamaan. Asiantuntija A ja D (2019) nimesivät ilmoitusten tekemisen rahanpesun selvittelykeskukselle yhdeksi tilitoimiston päävastuiksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksesta (2018) voidaan todeta, että kirjanpitäjiltä on tullut todella vähän ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. Vuonna 2018 ilmoituksia oli tehty kaksi. Asiantuntija A (2019) totesi, että kirjanpitäjien tekemien ilmoitusten vähyys hämmästyttää. Herää kysymys, miksi tilitoimistoiden ilmoittaminen on niin pientä (Asiantuntija A 2019). Asiantuntija D (2019) koki, että yksi syy tilitoimistoiden tekemien ilmoitusten vähyteen liittyy koulutusaineiston vähyteen. Mahdollisuus puuttua rahanpesuun ja tunnistaa epäilyttäviä liiketoimia on heikkoa, koska tilitoimistoille ei ole tarpeeksi informoitu rahanpesun tekotapoja. Tilitoimistoillahan pitäisi olla parhaat mahdolliset tavat huomata rahanpesua, koska rahavirrat ja tositteet kulkevat kirjanpitäjien lävitse. Alalle kaivataan kipeästi ohjeistusta, jotta ilmoituksia osataan tehdä. (Asiantuntija D 2019.) Tilitoimisto X:n edustaja (2019) totesi myös kaipaavansa enemmän ohjeistusta ja koulutusta aiheesta.

Asiantuntija A (2019) muistutti, että ilmoituksen tekeminen Rahanpesun selvittelykeskukselle on uuden rahanpesulain säätämä velvoite tilitoimistoille. Ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle ei ole rikosilmoitus eivätkä kaikki tehdyt ilmoitukset johda tutkintaan. Tekemällä ilmoituksen tilitoimisto huolehtii siitä, että täyttää uuden rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden. Tilitoimiston ei tarvitse tietää, onko todellisuudessa kyse rahanpesusta tai tunnistaa sen taustalla olevaa esirikosta. (Asiantuntija A 2019.) Asiantuntija D (2019) totesi myös, että ilmoitus on vain ilmoitus eikä sen tekemistä pitäisi liikaa pelätä. Ilmoitusten vähyttä voisi myös selittää asiantuntija A:n (2019) tekemien huomioiden perusteella sillä, että tilitoimistot saattavat pelätä menettävänsä asiakkaan. ”Koetaan, että asiakassuhde on luottamuksellinen eikä ilmoituksia sen takia tehdä” (asiantuntija A 2019).

Asiantuntija A ja D (2019) olivat yhtä mieltä siitä, jos kokeneelle kirjanpitäjälle tulee epäily liiketoimen laillisuudesta, olisi ilmoituksen tekeminen Rahanpesun selvittelykeskukselle paikallaan. Tilitoimistot ovat lähellä asiakasta ja silloin, kun epäily tulee, menee se yleensä oikein (asiantuntija D 2019). Asiantuntija A (2019) totesi myös, että hyvin usein kirjanpitäjien ja tilintarkastusyhteisöjen tekemät ilmoitukset ovat olleet aiheellisia.

Ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle tehdään sähköisen ilmoitusjärjestelmän kautta. Tilitoimistoa koskee salassapitovelvollisuus eli ilmoituksen tekoa ei saa paljastaa asiakkaalle tai muulle henkilölle. Salassapitovelvollisuus koskee myös tilitoimiston palveluksessa olevia henkilöitä.

Tilitoimiston tehtyä ilmoituksen Rahanpesun selvittelykeskus tutkii liiketoimen epäilyttävyttä. Jos ilmoitus todetaan aiheelliseksi, tekee selvittelykeskus siitä rikosilmoituksen paikalliselle poliisille. Tämän jälkeen suoritetaan esitutkinta noin 10% saapuneista ilmoituksista. Esitutkinnasta ilmoitukset etenevät syyteharkintaan, jonka jälkeen voidaan nostaa syyte tai hylätä se. Lopuksi annetaan tuomio mahdollisesta rikoksesta. (asiantuntija A 2019.)

5.3.4 Vastuuhenkilön nimeäminen, henkilökunnan kouluttaminen ja sisäiset toimintaperiaatteet

Tilitoimiston täytyy nimetä vastuuhenkilö, joka valvoo uuden rahanpesulain noudattamista. Pienemmissä tilitoimistoissa johto vastaa sekä lain (444/2017), että sisäisten toimintaperiaatteiden noudattamisesta. (Asiantuntija D 2019.) Tilitoimiston johdon vastuulla on myös huolehtia, että työntekijät ovat tietoisia uuden rahanpesulain velvoitteista. Tilitoimisto X:n työntekijät ovat käyneet TAL ry:n järjestämän verkkokoulutuksen aiheesta ja lisäksi työntekijöitä on ohjeistettu omatoimisesti lukemaan aiheeseen liittyviä julkaisuja. Tilisanomien julkaisemia artikkeleita ja TAL ry:n julkaisemia tiedotteita on esimerkiksi hyödynnetty henkilökunnan koulutusaineistona.

Asiantuntija D:n haastattelussa kysyttiin, miten tilitoimiston tulisi käytännössä valvoa uuden rahanpesulain noudattamisesta. Asiantuntija D (2019) kertoi, että joissakin tilitoimistoissa kerrataan muutaman kerran vuodessa lain (444/2017) velvoitteet, keskustellaan asiakkaisiin kohdistuvista riskeistä ja mahdollisista epäilyttävistä liiketoimista. Tilitoimistojohdon laatima riskiarvio pitäisi myös käydä työntekijöiden kanssa läpi (asiantuntija D 2019). Työntekijöiden tietoisuus rahanpesulainsäädännön velvoitteista on ehdottoman tärkeää rahanpesun estämiseksi ja torjumiseksi. Tilitoimistojohdon haasteena työntekijöiden kouluttamiseksi on varmasti jo aikaisemmin todettu koulutusaineiston vähyys. Asiantuntija B ja C (2019) kiteyttivät haastattelussaan, että rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta vaatii henkilöstön kouluttautumista.

Tilitoimisto X:ssä koulutuksien lisäksi on painotettu yleistä huolellisuutta ja tarkkaavaisuutta. Sisäisiin toimintaperiaatteisiin kuuluu, että asiakkaan antamat selvitykset dokumentoidaan ja ohjeet sekä selvityspyynnot lähetetään kirjallisesti. Kirjanpitoon ei viedä sellaisia tapahtumia, joille ei löydy tositetta tai asiakkaan toimittamaa selvitystä.

5.3.5 Ilmoittautuminen rahanpesun valvontarekisteriin ja tosiallisten edunsaajien rekisteröinti

Tilitoimiston käytännön velvoitteita on ilmoittautua AVI:n ylläpitämään rahanpesun valvontarekisteriin. Rekisteriin on pitänyt ilmoittautua 1.7.2019 alkaen ja hakeutuminen tehdään sähköisellä hakemuslomakkeella. Tilitoimiston täytyy ilmoittaa valvontarekisteriin yrityksen nimi, y-tunnus ja rekisteröitymispäivä ja postiosoite. Lisäksi tilitoimiston on ilmoitettava rekisteriin ilmoitusvelvollisuuden peruste eli harjoitettava liiketoiminta. Tilitoimisto X on ilmoittautunut

rekisteriin elokuussa 2019. AVI puolestaan merkitsee ylläpitämäänsä rekisteriin tilitoimistolle määrättyt hallinnolliset seuraamukset ja kehotukset, joille on asetettu uhkasakko. Tilitoimisto X on ilmoittautunut rahanpesun valvontarekisteriin elokuussa 2019.

Tilitoimiston velvoitteisiin kuuluu myös tehdä ilmoitus kaupparekisteriin tosiasiallisista edunsaajistaan. Edunsaajista kerätään nimi, henkilötunnus, kansalaisuus, kotikunta ja omistusoikeuden peruste. Tilitoimiston velvoite on ilmoittaa kaupparekisteriin vain sen omat tosiasialliset edunsaajat. Uusi rahanpesulaki ei siis velvoita tilitoimistoa ilmoittamaan asiakkaidensa tosiasiallisia edunsaajia. Tämä on asiakkaan oma velvoite, mutta käytännössä hyvin monet asiakkaat olettavat tilitoimistonsa tekevän ilmoituksen heidän puolestaan (Asiantuntija D 2019). Tilitoimisto X:n edustaja (2019) totesi myös, että monet heidänkin asiakkaansa odottavat tätä tai vähintäänkin ohjeistusta tilitoimistolta, kuinka tosiasialliset edunsaajat kaupparekisteriin ilmoitetaan. Tilitoimisto X aikoo tiedottaa asiakkaitaan sähköpostitse asiasta ja tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden valtuuttaa tilitoimisto hoitamaan edunsaajien rekisteröinnin heidän puolestaan veloitusta vastaan. Asiantuntija D (2019) totesi haastattelussaan, että tilitoimistot ovat oikeutettua pyytämään asiakkailtaan maksua tehdystä työstä.

5.4 Tilitoimiston rikosoikeudellinen vastuu

Tärkeimpien uuden rahanpesulain velvoitteiden lisäksi haluttiin selvittää, mikä on tilitoimiston vastuu tilanteessa, jossa asiakas syyllistyy rahanpesuun. Jos kirjanpitäjä ei tunne lain (444/2017) tuomia velvoitteita tarpeeksi hyvin, voi hän joutua osalliseksi rahanpesuun. Kirjanpitäjä voi myös syyllistyä laiminlyömyään uuden rahanpesulain asettamia velvoitteita, jos niitä ei tunneta. Tilitoimisto voi joutua vahingonkorvausvelvolliseksi laiminlyödessään rahanpesulain asettamia velvoitteita ja pahimmillaan kirjanpitäjälle voi seurata rikosoikeudellisia seuraamuksia. Rahanpesulainsäädännön uudistuksen takia sanktioita on kovennettu ja ne ovat julkisia. (Asiantuntija A 2019.) Sanktiot julkaistaan valvontaviranomaisten toimesta. Asiantuntija A (2019) kertoi, että seuraamusmenettelyiden koventuminen on ollut toivottu muutos lakiin (444/2017). Sanktioiden koventumisella on asiantuntija A:n (2019) mukaan saatu enemmän painetta ilmoitusvelvollisten suuntaan. Ilmoituksia tehdään enemmän ja herkemmin.

Asiantuntija A (2019) kertoi haastattelussaan, että kirjanpitäjä voi myös syyllistyä tuottamukselliseen rahanpesuun törkeällä huolimattomuudellaan. Kirjanpitäjille tuottamuksellisen raja saattaa olla muita ilmoitusvelvollisia matalampi, koska heiltä oletetaan enemmän ammattitaitoista tuntemusta asiakkaasta ja tämän liiketoimista. Kirjanpitäjät eivät voi vedota tietämättömyyteensä. (Asiantuntija A 2019.) Myös tapahtuman todellisen luonteen peittäminen ja häivyttäminen voisivat olla sellaisia rahanpesulaissa mainittuja toimia, joihin kirjanpitäjä voisi mahdollisesti syyllistyä (Asiantuntija A 2019).

Kirjanpitäjä ei voi hyväksyä kirjanpitoon sinne kuulumattomia tositteita. Liiketoimia ei tulisi suorittaa, mikäli se on epäselvä. Tällaisissa tilanteissa olisi liiketoimen keskeyttäminen paikallaan. Asiantuntija D (2019) kuitenkin totesi rahanpesijöiden useimmiten kuitenkin osaavan hommansa sen verran hyvin, että kirjanpitäjän on vaikea kyseenalaistaa liiketoimen aitoutta.

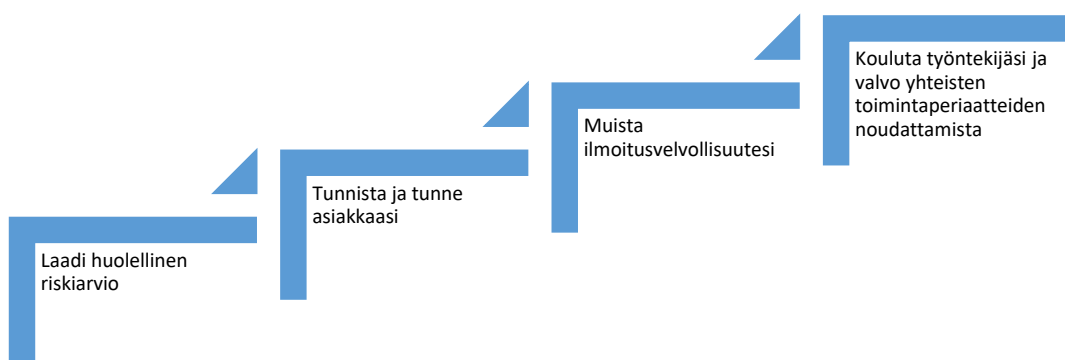
Siihen vaikuttavat, kuinka suunnitelmallista rahanpesu on ja miten laajaa (asiantuntija A 2019).

Jos tilitoimiston katsottaisiin syyllistyneen tai laiminlyöneen uuden rahanpesulain velvoitteita, voi seuraamuksena olla maineen menetys ja häpeä. Koska AVI julkaisee määrätyt sanktiot, voi sillä olla suora vaikutus tilitoimiston liiketoimintaan. Pahimmassa tapauksessa tilitoimisto voi menettää asiakkaansa (asiantuntija A 2019).

6 Johtopäätökset ja yhteenveto

Opinnäytteessä haluttiin vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin, jotka koskivat uuden rahanpesulain velvoitteita tilitoimistolle, miten kirjanpitäjä pystyy tunnistamaan rahanpesua, ja miten lain (444/2017) tuomat velvoitteet pitäisi ottaa huomioon. Tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta tehtiin ohjeistus (liite 1) Tilitoimisto X:lle uuden rahanpesulain keskeisistä velvoitteista.

Asiantuntijahaastatteluiden ja olemassa olevien viranomaisraporttien perusteella voidaan todeta uuden rahanpesulain tärkeimmiksi velvoitteiksi Tilitoimisto X:lle asiakkaan liiketoiminnan tuntemisen ja asiakkaan tunnistamisen, riskiarvion laatimisen, ilmoitusten tekemisen Rahanpesun selvittelykeskukselle, henkilökunnan kouluttamisen ja lain (444/2017) velvoitteiden valvomisen.

Kuvio 5: Uuden rahanpesulain velvoitteet tilitoimistolle.

Tilitoimiston tulisi lähteä liikkeelle asiakkaan henkilöllisyyden tunnistamisesta uutta asiakassuhdetta perustettaessa. Tilitoimisto X käyttää asiakkaillaan sähköistä allekirjoitusta asiakirjojen allekirjoitukseen, mutta sähköistä allekirjoitusta ja vahvaa tunnistautumista voisi hyödyntää myös asiakkaan tunnistamiseen. Nämä täyttävät uuden rahanpesulain edellyttämät vaatimukset ja olisi tehokkaampaa kuin henkilöllisyyden todentaminen kasvokkain esimerkiksi passista. Tilitoimisto X tunnistaisi asiakkaansa sähköisellä allekirjoituksella siinä vaiheessa, kun asiakas allekirjoittaa toimeksiantosopimuksen. Sähköinen allekirjoitus tehdään henkilökohtaisilla pankkitunnuksilla.

Riskiarvion tekeminen on tärkeää asiakkaisiin kohdistuvien rahanpesun rahoittamisen riskien tunnistamiseksi. Riskiarvio auttaa tilitoimistoa ymmärtämään ja hahmottamaan paremmin asiakkaisiin kohdistuvat rahanpesun riskit. Vaikka riskiarvion laatiminen on yleensä pienemmissä tilitoimistoissa johdon velvoite, voisivat myös työntekijät osallistuttaa riskiarvion laatimiseen. Asiakkaan liiketoiminnan tuntee varmasti parhaiten henkilö, joka kirjanpitoa tekee. Tilitoimistot voisivat siis hyödyntää riskiarviota laatiessaan työntekijöiden tietoa ja kokemusta asiakkaan liiketoiminnasta ja sen erityispiirteistä. Yhdessä laadittu riskiarvio haastaa työntekijöitä ja tilitoimiston johtoa pohtimaan, millaisia rahanpesun riskejä asiakkaisiin ja tilitoimistoon kohdistuu. Lisäksi työntekijöille tulisi pohdittavaksi, millaiset liiketoimet ovat heidän asiakkaillaan epäilyttäviä ja epätavanomaisia.

Epäilyttävien liiketoimien tunnistaminen perustuu asiakkaan liiketoiminnan perusteelliseen tuntemiseen ja liiketoiminnan aktiiviseen seuraamiseen. Tilitoimisto X:ssä asiakkaiden liiketoimintaa seurataan aktiivisesti. Niiden asiakkaiden liiketoimintaa seurataan päivittäin, joiden koko taloushallinto on ulkoistettu Tilitoimisto X:lle laskujen maksatuksesta lähtien. Näiden asiakkaiden kohdalla voidaan todeta, että Tilitoimisto X täyttää kiitettävästi asiakkaan tuntemisveloitteen. Tilitoimisto X:n on varmasti myös helpompi huomata asiakkaan normaalista toiminnasta poikkeavia tapahtumia, jos taloushallinnon prosessit ovat ulkoistettu tilitoimistolle. Vastaavasti Tilitoimisto X:n on helpompi reagoida epätavallisiin tapahtumiin, koska liiketapahtumia käsitellään melkein päivittäin. Pienempienkin asiakkaiden liiketoimintaa seurataan kuukausittain.

Epäilyttävien liiketoimien tunnistaminen tuo kuitenkin haasteita sekä Tilitoimisto X:lle että muillekin tilitoimistoille. Se mikä on toisella asiakkaalla epätavallista ja epäilyttävää, saattaa olla toisella asiakkaalla normaalia liiketoimintaa. Asiakkaan liiketoimia täytyy siis arvioida toimialakohtaisesti sen kokemuksen perusteella, mitä tilitoimisto asiakkaan liiketoiminnasta tuntee ja toimialalta saatujen yleisten kokemusten valossa. Tilitoimistoon kohdistuva riski kasvaa silloin, kun asiakkaan liiketoimiala on täysin tuntematon eikä aikaisempaa kokemusta toimialasta ole.

Epäilyttävien liiketoimien tunnistaminen on haasteellista tilitoimistoille myös, koska konkreettisia esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista on annettu tilitoimistoille hyvin vähän. Ta-

loushallintoalan henkilöt kaipaavat viranomaisilta enemmän tietoa ja koulutusta aiheesta. Viranomaisten on kuitenkin varmasti hankala antaa tilitoimistoille heidän kaipaamia esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista, koska ne ovat toimialakohtaisia.

Tilitoimistoiden tarve koulutukselle rahanpesuun liittyvien epäilyttävien liiketoimien tunnistamiseksi on kuitenkin suuri. Uusi rahanpesulaki velvoittaa tilitoimistojohtoa kouluttamaan työntekijöitä lain (4444/2017) velvoitteista ja tunnistamana epäilyttäviä liiketoimia. Jotta tilitoimistojohto kuitenkin pystyisi kouluttamaan työntekijöitään tunnistamaan epäilyttäviä liiketoimia, täytyisi myös johdolla olla tarpeeksi tietoa rahanpesusta ja epäilyttävistä liiketoimista.

Asiantuntijahaastattelujen ja tilastojen pohjalta voidaan todeta, että tilitoimistoiden ilmoittaminen epäilyttävistä liiketoimista Rahanpesun selvittelykeskukselle on todella vähäistä ottaen huomioon, kuinka ”lähellä” tilitoimistot ovat asiakkaitaan. Ilmoitusten vähyyden voidaan ainakin osittain todeta liittyvän siihen, epäilyttäviä liiketoimia ei osata tunnistaa. Tilitoimistojen olisi kuitenkin hyvä muistaa, että ilmoituksen tekeminen on lain (444/2017) sanelema velvoite. Jos tilitoimisto ei tee ilmoitusta, laiminlyö se omaa velvoitettaan, jolla voi olla merkittäviä seuraamuksia tilitoimistolle. Uudessa rahanpesulaissa on säädetty rangaistavaksi ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti. Tilitoimisto voisi asettaa tietyn kynnsarvon, jonka ylityttyä tilitoimisto tekisi ilmoituksen Rahanpesun selvittelykeskukselle. Asetettu kynnsarvo perustuisi tilitoimiston tekemään riskiarvioon. Tilitoimistojen asettamat kynnsarvot voisivat lisätä ilmoitusten tekemistä, ja osaltaan madaltaa ilmoitusten tekojen kynnystä. Osaltaan varmasti sanktioiden korotus ilmoitusvelvollisille, tulee myös lisäämään tilitoimistoiden tekemien ilmoitusten määrää.

Tilitoimistojen tekemien ilmoitusten vähyyttä voitaisiin myös selittää sillä, että asiakkaat eivät harjoita rahanpesua. Tätä voisi osittain selittää sillä, että asiakkaat eivät itsekään ole tietoisia, mitä rahanpesu on ja, miten sitä harjoitetaan. Ammattimaiset rahanpesijat kuitenkin todennäköisesti osaavat kätkeä epäilyttävät liiketoimet sen verran hyvin, että tilitoimiston on hyvin vaikea huomata niitä. Yrityksessä, jossa tapahtuu rahanpesua ei välttämättä myöskään käytetä ulkoista kirjanpitäjää. Ilmoitusvelvollisiin eivät kuulu kirjanpitäjät, jotka ovat kirjanpitovelvollisen elinkeinoharjoittajan omassa palveluksessa.

Tilitoimisto turvaa siis omaa rikosoikeudellista vastuutaan ilmoittamalla havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista, mikäli asiakas ei anna luotettavaa selitystä tapahtumalle. Tilitoimiston on syytä myös dokumentoida asiakkaalta saadut selvitykset ja ne tulisi aina pyytää asiakkaalta kirjallisesti. Tilitoimiston pitäisi myös huolehtia siitä, että liiketoimia ei viedä kirjanpitoon ilman riittävää asiakkaan toimittamaa selvitystä. Tätä olisi myös tärkeä painottaa työntekijöille koulutuksessa. Tilitoimiston sisäiset toimintaohjeet ja työntekijöiden koulutus ovat

tärkeitä, jotta kaikki olisivat tietoisia uuden rahanpesulain velvoitteista. Sisäisissä toiminta-ohjeissa tilitoimisto voisi pohtia millaisilla tilanteissa liiketoimi keskeytetään tai kieltäydytään. Tätä voisi myös pohtia jo riskiarviota laatiessa, kun pohditaan tilitoimistoon kohdistuvia riskejä. Työntekijöiden tulee noudattaa huolellisesti tilitoimistojohdon laatimia yhteisiä toimintaohjeita ja -periaatteita minimoidakseen tilitoimistoon ja työntekijään itseensä kohdistuvia riskejä.

Uudessa rahanpesulaissa korostuu sekä tilitoimiston että kirjanpitäjän ammattitaito ja asiantuntevuus. Epäilyttävien liiketoimien tunnistaminen vaatii kirjanpitäjältä yhä enemmän asiakkaan liiketoiminnan perusteellista tuntemista ja kriittistä pohdintaa liiketoimien luotettavuudesta. Kirjanpitäjän pitää osata kyseenalaistaa entistä enemmän asiakkaan kirjanpilotapahtumien liiketoiminnallista perustetta. Kokeneemman kirjanpitäjän voi kuitenkin olla lähes mahdoton tunnistaa tositteiden aitoutta, jos ne eivät ole räikeästi virheellisiä. Kysymys kuuluu, miten kirjanpitäjä osaisi tunnistaa mahdollisen kuittikaupan. Tilitoimistot tarvitsevat enemmän tietoa rahanpesun eri toteutumismuodoista, ja kuinka kirjanpitäjät pystyisivät niitä tunnistamaan.

Suomen rahanpesulainsäädäntö on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut merkittävästi ja ilmoitusvelvollisten vastuuta on lisätty huomattavasti. Uusi rahanpesulaki työllistää entistä enemmän tilitoimistoa ja etenkin sen johtoa. Lakiuudistus on tuonut muutoksia tilitoimiston käytännön toimintaan ja lisännyt tilitoimiston vastuuta. Huolellisen riskiarvion laatiminen vie aikaa, jos asiakkaita on paljon. Tehtyä riskiarviota pitäisi myös päivittää tasaisin väliajoin ja käydä se läpi henkilökunnan kanssa. Myös asiakkaan liiketoimien jatkuva kyseenalaistaminen kuormittaa tilitoimistoja ja on mahdottomuus, että tilitoimistot selvittäisivät jokaisen tapahtuman varojen alkuperän. Tilitoimistojen tehtävä ei kuitenkaan ole etsiä asiakkaan tekemiä rikkomuksia liiketoimissa vaan toimia taloudellisena neuvonantajana asiakkaalle.

7 Opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyön suunniteltuihin ja asetettuihin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset asetettujen haastattelukysymyksien avulla ja lisäksi hyödynnettiin jo olemassa olevia aineistoja aiheesta. Tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaan pitää luotettavina, koska asiantuntijahaastatteluiden tuloksia tukevat vahvasti jo olemassa olevat viranomaisten julkaisemat raportit ja ohjeistukset ilmoitusvelvollisille. Osaltaan kuitenkin saatujen tutkimustulosten luotettavuuteen voi vaikuttaa, että asiantuntija A:n haastattelua ei saatu äänittää ja asiantuntija B ja C suostuivat sähköpostihaastatteluun. Vaikka saadut vastaukset olivat perusteellisesti laadittuja, kasvoitusten toteutetussa haastattelussa olisi mahdollisesti voinut vielä kysyä tarkentavia lisäkysymyksiä. Tutkimustulosten luotettavuuden lisäämiseksi olisi myös voitu haastatella lisää asiantuntijoita. Tutkimuksen edetessä kuitenkin huomattiin

haasteelliseksi sellaisten asiantuntijoiden löytyminen, joilla olisi tietoa tutkimusaiheesta nimenomaan tilitoimiston näkökulmasta.

Tutkimuksen asiantuntijahaastatteluvalinnat onnistuivat kuitenkin hyvin ja kaikki asiantuntijat antoivat tutkimukselle arvokasta tietoa. Tutkimukseen valittujen asiantuntijoiden vastauksia voidaan pitää luotettavina, sillä osa haastateltavista asiantuntijoista osallistuvat myös aiheesta pidettäviin koulutuksiin ja ovat laatimassa koulutusmateriaalia ilmoitusvelvollisille. Valituilla asiantuntijoilla on siis ajankohtaisin tietoa uudesta rahanpesulaista ja sen velvoitteista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia uuden rahanpesulain velvoitteita tilitoimiston näkökulmasta ja tarkoituksena oli tehdä tutkimustulosten pohjalta ohjeistus (liite 1) Tilitoimisto X:lle. Tämän opinnäytetyön asetettu tavoite ja tarkoitus saavutettiin, koska tutkimuksessa saaduista tuloksista pystyttiin tekemään toimeksiantoyritykselle tiivistetty ohjeistus uuden rahanpesulain keskeisistä velvoitteista. Vaikka opinnäytetyö ja liitteenä oleva ohjeistus on tehty Tilitoimisto X:lle, voivat myös muuta kirjanpitoa toimittavat hyödyntää opinnäytetyötä. Tilitoimistot pystyvät hyödyntämään ja soveltamaan tutkimustuloksia omissa toimintaohjeissaan.

Mahdollisia jatkotutkimuskohteita voisivat olla, miten tilitoimistot ovat onnistuneet tunnistamaan epäilyttäviä liiketoimia ja, millaisia käytännön toimenpiteitä tilitoimistot ovat toteuttaneet uuden rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseksi. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, miten tilitoimistoiden tekemien ilmoitusten määrä Rahanpesun selvittelykeskukselle kehittyy tulevaisuudessa ja, millainen merkitys tilitoimistoiden tekemillä ilmoituksilla on rahanpesun torjunnassa ja estämisessä.

Lähteet

Painetut

Huhtamäki, A. 2000. Rahan jäljittäminen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Jantunen, V. 2015. Rahanpesulaki velvoittaa myös kirjanpitäjiä. Tilisanomat. 6/2015.

Sahavirta, R. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, R. & Koponen, P. (toim.) Talousrikokset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, 149-180. E-sarja N:o 16.

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2018. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.-5. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Sähköiset

Aluehallintovirasto. 2015. Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpitoitehtäviä toimeksiannosta hoitaville. Viitattu 20.10.2019.

<https://docplayer.fi/27048459-Ohje-rahampesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-estamisesta-kirjanpitoitehtavia-toimeksiannosta-hoitaville.html>

Aluehallintovirasto. 2019. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen -ohje ilmoitusvelvolliselle. Viitattu 17.9.2019.

<http://www.avi.fi/documents/10191/6952630/Yleinen+ohje+elokuu+2019/4e7bcd28-94f3-4c5c-99b9-d324b005b45e>

Aluehallintovirasto. Rahanpesulain valvonta. 2019. Viitattu 3.10.2019.

<http://www.avi.fi/web/avi/rahampesulain-valvonta>

Asetus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen voimaansaattamisesta (SopS 44/1994). 1994. Viitattu 22.9.2019.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940044>

Asetus rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta (SopS 53/1994). 1994.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940053>

Eduskunta. 2017. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 29.9.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/rahampesulainsaadannon-kokonaisuudistus.aspx

Euroopan Komissio. 2017. Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle sisämarkkinoihin vaikuttavista ja rajat ylittäviin toimiin liittyviä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskejä koskevasta arvioinnista. Viitattu 17.10.2019.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0340>

Euroopan parlamentti. Tehokkaampi yhteistyö tarpeen rahanpesun kitkemiseksi. 2012. Viitattu 15.10.2019.

<http://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/priorities/jarjestaytynyt-rikollisuus/20121109STO55249/tehokkaampi-yhteistyö-tarpeen-rahampesun-kitkemiseksi>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi. Rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen (2005/60/EY). 2005. Viitattu 28.9.2019.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:FI:PDF>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi. Rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta (2001/97/EY). 2001. Viitattu 28.9.2019.

<https://publications.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/57ce32a4-2d5b-48f6-adb0-c1c4c7f7a192/language-fi>

Euroopan Yhteisöjen direktiivi. Rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä (91/308/ETY).1991. Viitattu 26.9.2019.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0308&from=FI>

FATF. 2019. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures in Finland. Viitattu 15.10.2019.

<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019-Executive-Summary.pdf>

FATF. 2019. Financial Action Task Force 30 Years. Viitattu 19.9.2019.

[http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF30-\(1989-2019\).pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF30-(1989-2019).pdf)

FATF. 2019. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation - The FATF Recommendations. Viitattu 21.9.2019.

<https://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

FATF. Money Laundering. Viitattu 15.10.2019.

<https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223>

FATF. 2019. Mutual evaluation report of Finland. Executive Summary. Viitattu 19.10.2019.

<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019-Executive-Summary.pdf>

Finanssiala. 2019. Asiakkaan tunteminen. Viitattu 8.10.2019.

<http://www.finanssiala.fi/pankkiturvallisuus/Sivut/tunnistaminen.aspx>

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi HE 53/2002 VP. Viitattu 22.9.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_53+2002.pdf

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä ja selvittämisestä eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 25/2008 VP. Viitattu 28.9.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_25+2008.pdf

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi HE 228/2016 VP. Viitattu 29.9.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_228+2016.aspx

Hallituksen esitys eduskunnalle rahanpesun estämisestä ja selvittämistä koskevaksi lainsäädännöksi HE 158/1997 VP. Viitattu 22.9.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_158+1997.pdf

Jukarainen, P. & Mutttilainen, V. 2015. Poliisiammattikorkeakoulu 2015. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015. Viitattu 17.9.2019.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97954/Raportteja_117_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Keskusrikospoliisi. 2012. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Viitattu 17.9.2019. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/26327_Rahanpesun_torjunnan_parhaat_kaytan-teet_27.8.2012.pdf?c0c0d9f73222d788

Keskusrikospoliisi. 2016. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Viitattu 19.9.2019. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/54366_Rahanpesurikokset_oikeuskaytannossa.pdf?48533dfe3222d788

Keskusrikospoliisi. 2018. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018. Viitattu 15.10.2019. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/78771_Rapen_vuosikertomus_2018.pdf?5c7a44fe3222d788

Keskusrikospoliisi. 2019. Rahanpesun selvittelykeskus puolivuosiselitys 2019. Viitattu 15.10.2019. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/83416_Vuosikertomus_2019_puolivuotta_julkinen_fi-nal.pdf?001842fe3222d788

Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 68/1998. Viitattu 28.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980068>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503. Viitattu 28.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2008/20080503>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. Viitattu 29.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170444>

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017. Viitattu 29.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170445>

Nordea. Rahanpesun estäminen-mitä rahanpesu tarkoittaa. Viitattu 17.9.2019. <https://www.nordea.com/fi/vastuullisuus/nordea-yhteiskunnassa/talousrikollisuuden-tor-junta/Rahanpesun-estaaminen/>

Oikeusministeriö. 2019. Rahanpesurikosdirektiivin täytäntöönpano. Viitattu 21.9.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161533/OMML_2019_13_Rahanpe-sudirektiivin_taytantonpano.pdf

Poliisi. Rahanpesun selvittelykeskus. Viitattu 15.10.2019. https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus

Rikoslaki 39/1889. 1889. Viitattu 17.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L32>

Sisäministeriö. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunta. Viitattu 19.10.2019. <https://intermin.fi/rahanpesun-ja-terrorismin-rahoituksen-torjunta>

Sisäministeriö. 2017. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva lainsäädäntö voimaan. Viitattu 29.9.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/rahanpesun-ja-terrorismin-ra-hoittamisen-estamista-koskeva-lainsaadanto-voimaan

Sisäministeriö. Yleisin talousrikos on veropetos. Viitattu 24.9.2019. <https://intermin.fi/polii-siasiat/talousrikollisuus-ja-harmaa-talous>

Sullström, H. Yle. 2019. Näin rahanpesu muuttuu mustan valkoiseksi-Rikoksilla hankittuja varoja siirretään yhtiöstä, pankista ja maasta toiseen. Viitattu 20.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10668242>

Turun Kauppakamari. 2017. Uusi rahanpesulaki pähkinänkuoressa. Viitattu 14.9.2019. <https://turunkauppakamari.fi/2017/08/30/uusi-rahampesulaki-pahkinankuoressa/>

Valtioneuvosto. 2019. Suomi tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa. Tiedote 32/2019. Viitattu 19.10.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/suomi-tehostaa-rahampesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-torjuntaa

Valtiovarainministeriö. 2015. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus- Valtiovarainministeriön julkaisu 41/2015. Viitattu 3.10.2019. <https://vm.fi/documents/10623/1875255/Rahanpesulains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n+kokonaisuudistus+-julkaisu/2e2c3ee9-1af6-4344-9ba2-2964e6ca48d5>

Verohallinto. 2017. Veroparatiisit. Viitattu 24.9.2019. https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/verohallinnon_esittely/toiminta/verovaj/veroparatiisi/

Julkaisemattomat

Asiantuntija A. 2019. Rahanpesun selvittelykeskuksen asiantuntijan haastattelu 17.10.2019.

Asiantuntija B. & C. 2019. Verohallinnon asiantuntijoiden sähköpostihaastattelu 25.10.2019.

Asiantuntija D. 2019. Suomen Taloushallintoliitto ry:n asiantuntijan haastattelu 31.10.2019.

Tilitoimisto X:n edustaja. 2019. Haastattelu 11.11.2019.

Taloushallintoliiton verkkokurssi. 2018. Rahanpesulaki ja tilitoimiston uudet velvoitteet. Suomen Taloushallintoliitto ry.

Kuvio

Kuvio 1: Rahanpesun kolme vaihetta (Sahavirta 2008, 25-26, 30-33).	9
Kuvio 2: Esimerkki ylilaskutuksesta (Sahavirta 2008, 32).	11
Kuvio 3: Rahanpesuilmoitusten määrä ilmoittajaryhmittäin 2018 (Keskusrikospoliisi 2018, 11).	21
Kuvio 4: Riskiarvion teemat (Talouhallintoliitto 2018).	23
Kuvio 5: Uuden rahanpesulain velvoitteet tilitoimistolle.	39

Liitteet

Liite 1: Uuden rahanpesulain keskeiset veloitteet tilitoimistolle	50
Liite 2: Asiantuntija A haastattelukysymykset	59
Liite 3: Asiantuntija B ja C haastattelukysymykset	60
Liite 4: Asiantuntija D haastattelukysymykset	61
Liite 5: Tilitoimisto X:n edustajan haastattelukysymykset	62

2019

Uuden rahanpesulain velvoitteet tilitoimistolle

Tytti Oinonen

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	51
2	Mitä on rahanpesu?.....	52
3	Tilitoimiston keskeisimmät velvoitteet	53
3.1	Laadi riskiarvio	53
3.2	Tunnista ja tunne asiakkaasi	54
3.3	Ilmoita epäilyttävistä liiketoimista Rahanpesun selvittelykeskukselle	56
3.4	Kouluta työntekijäsi ja valvo toimintaperiaatteiden noudattamista	56
4	Rahanpesun valvontarekisteri ja tosiasiallisten edunsaajien rekisteri.....	56
5	Yhteenveto	57
6	Lähdeluettelo	58

Johdanto

Suomen rahanpesulainsäädäntöä uudistettiin merkittävästi vuonna 2017, kun säädettiin uusi rahanpesulaki (444/2017). Lakiuudistuksella pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston asettama niin sanottu neljäs rahanpesudirektiivi (2015/849). Uuden rahanpesulain tavoitteena on estää ja torjua rahanpesua, terrorismin rahoittamista ja edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja selvittämistä. Lainsäädännön uudistuksella halutaan torjua tehokkaammin harmaata taloutta ja talousrikollisuutta, koska Suomessa talousrikokset ovat yksi suurimmista rikollisuuden muodoista rahanpesun taustalla (Sisäministeriö 2017).

Lakiuudistuksen yksi tavoitteista on tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä painottamalla riskien arviointia entistä enemmän. Laissa mainituiden toimijoiden, kuten kirjanpitäjien, tulisi ottaa entistä enemmän huomioon rahanpesuun liittyvät riskit toiminnassaan.

Lisäksi lakiin on lisätty ilmoitusvelvollisille lisää velvoitteita liittyen asiakkaan ja tosiasiallisten edunsaajien tuntemiseen. Rahanpesulain uudistuksen myötä on perustettu rahanpesulain valvontarekisteri ja lain rikkomiseen liittyviä sanktioita on korotettu.

Tämä opas käsittelee uuden rahanpesulain keskeisiä velvoitteita tilitoimistoille.

Mitä on rahanpesu?

Rahanpesulla tarkoitetaan sellaisia toimia, joiden tarkoituksena on pyrkiä kätkemään rikollisesta toiminnasta saadun rahan, tuoton tai varallisuuden todellinen alkuperä. Rahanpesijän tavoitteena on siirtää rikollisessa toiminnalla hankitut varat lailliseen talousjärjestelmään siten, että raha näyttäisi laillisesti hankitulta.

Rahanpesuun liittyy aina esirikos. Pestävä raha, omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Epäily kohdistuu siis rahanpesussa varojen todelliseen alkuperään. Tyypillistä on, että pestävä omaisuus muuttuu muotoaan rahanpesussa. Tarkoituksena on vaikeuttaa rikollisen alkuperän havaitsemista.

Rahanpesuun liittyviä ajankohtaisia rikosilmiöitä ovat kaikenlainen petosrikollisuus, yritys-huijaukset, sijoitushuijaukset, identiteettivarkaudet ja CEO-huijaukset. Edellä mainituille rikosilmiöille on yhteistä niistä saadut suuret rikoshyödyt. Kansainvälisesti verrattuna Suomesta puuttuu tilastojen mukaan korruptiorikokset rahanpesun esirikoksista. Yleisimpiä rahanpesun esirikoksia ovat petokset, kavallukset, varkaudet, huumausainerikokset ja velallisen rikokset.

Rahanpesuun liittyviä yleisimpiä rikosnimikkeitä ovat Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuositarkastuksen (2019) mukaan petokset, kirjanpitorikokset, veropetokset, rekisterimerkintärikokset ja velallisen rikokset.

Teoriassa rahanpesu on jaettu kolmeen vaiheeseen: sijoitus-, harhautus- ja palautusvaiheeseen (kuva 1). Tapoja pestä rahaa on kuitenkin lukemattomia. Tyypillistä on, että rahaa kierrätetään useamman välikäden kautta.

Kuva 1: Rahanpesun kolme vaihetta (Sahavirta 2008, 25-26, 30-33).

Tilitoimiston keskeisimmät velvoitteet

Laadi riskiarvio

Tilitoimiston tulee laatia riskiarvio rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi (AVI 2019, 1). Tarvittaessa se on toimitettava valvontaviranomaiselle, jos he sitä pyytävät. Tilitoimistot ovat Aluehallintoviraston (AVI) valvomia ilmoitusvelvollisia.

Riskiarvioinnin laatiminen aloitetaan tunnistamalla tilitoimiston omaan liiketoimintaan liittyvät rahanpesun rahoittamisen riskit. Uhkatekijöitä ovat ne riskit, jotka tilitoimisto on havainnut suoraan omassa toiminnassaan tai ne, jotka on nostettu esille valvovan viranomaisen riskiarviossa.

Tunnistaessaan riskejä tilitoimiston pitää ottaa huomioon toimialaansa, palveluihinsa, teknologiaan, asiakkaisiin ja näiden liiketoimintaan liittyvät rahanpesun riskit. Lisäksi riskiarvioissa pitäisi huomioida haavoittuvuudet eli sellaisia tilitoimiston heikkouksia, joita rahanpesijä voisi käyttää hyväkseen. Nämä voivat liittyä myös tilitoimiston toimintamalleihin ja käytössä oleviin järjestelmiin.

Tilitoimiston on riskiarviota tehdessään pohdittava, liittyykö heidän asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan kohonnutta rahanpesuriskiä. Riskitekijöitä voivat olla asiakkaan toimiala, asiakkaan johdon tai omistuksen kotimaa ja monimutkaiset omistajajärjestelyt. Myös muut tunnusmerkit, kuten suuret käteiskaupat, runsas ulkomaan kauppa ja epätavallinen maksuliikenne, voivat olla riskitekijöitä.

Riskiarvioissa tulee ilmetä, millä perusteilla tilitoimisto on arvioinut joihinkin asiakkaisiinsa kohdistuvan heikomman rahanpesun rahoittamisen riskin ja, miksi mahdollisesti joku asiakkaista on tunnistettu tehostetun seurannan kohteeksi. Tehostettu seuranta perustuu tilitoimiston tekemään riskitekijöiden kokonaisarvioon.

Tilitoimiston pitää esittää tekemässään riskiarviossaan myös, millaisia keinoja sillä on riskien vähentämiseksi ja hallitsemiseksi. Riskiarvioon tilitoimisto voi esimerkiksi kertoa, millaisia periaatteita se noudattaa asiakkaiden liiketoiminnan seuraamiseksi. Riskien hallitsemiseen liittyy olennaisesti tilitoimiston sisäiset toimintaperiaatteet, tilitoimiston sisäinen valvonta ja työntekijöiden koulutus. Tilitoimisto voi nämä lyhyesti esittää riskiarviossaan.

Riskiarvion lopputuloksena saadaan jäännösriski, joka jää jäljelle tilitoimiston olemassa olevista hallintakeinoista huolimatta. Riskiarvioon on hyvä merkitä selkeästi arvio, kuinka suuri jäännösriski on ja perustella, miten tähän on päädytty.

Tilitoimiston täytyy huolehtia, että riskiarviota päivitetään säännöllisesti. Asiakaskuntaa tulee käydä säännöllisesti läpi ja arvioida tunnistettujen riskien ajantasaisuutta. Myös tilitoimiston hallintakeinoja tulee arvioida tasaisin väliajoin ja päivittää ne tarvittaessa riskiarvioon.

Tunnista ja tunne asiakkaasi

Asiakkaan tuntemiseen liittyvät velvoitteet tilitoimistolle ovat

- Tunnistaa ja todentaa asiakkaan henkilöllisyys
- Tunnistaa oikeushenkilön edustaja ja todentaa tämän henkilöllisyys
- Tunnistaa tosiasialliset edunsaajat → tarvittaessa todentaa tosiasiallisten edunsaajien henkilöllisyys
- Arvioida, mitä tuntemismenettelyä asiakkaaseen on tarpeellista soveltaa
- Hankkia asiakkaan toiminnasta tietoa ja seurata asiakkaan toimintaa
- Otaa selvää epätavallisten liiketoimien taustoista ja varojen alkuperästä

Henkilöllisyyden todentaminen

Uutta asiakassuhdetta perustettaessa tilitoimiston tulee tunnistaa ja todentaa asiakkaansa henkilöllisyys. Asiakas on myös tunnistettava satunnaisessa asiakassuhteessa, mikäli liiketoimen arvo tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien arvo ylittää 10 000 euroa. Asiakas tulee tunnistaa myös tilanteissa, joissa epäillään aikaisemmin todennetun henkilöllisyyden luotettavuutta.

Asiakkaan henkilöllisyys voidaan todentaa voimassa olevalla suomalaisen viranomaisen myöntämällä henkilöllisyystodistuksella. Oikeushenkilön, kuten yrityksen, todentamiseen voidaan käyttää kaupparekisteriotetta. Sen lisäksi yrityksen puolesta toimivan henkilöllisyys on tunnistettava ja todennettava. Ilmoitusvelvollisen täytyy myös varmistua siitä, että henkilöllä on oikeus edustaa yritystä. (AVI 2019, 7.) Yritysassiakkaalta tulee kerätä asiakkaan tai edustajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus. Nämä tulee todentaa esimerkiksi henkilöllisyystodistuksella. Ilmoitusvelvollinen tarvitsee myös yhteisön nimen, rekisteröimistiedot ja luettelon tosiasiallisista edunsaajista. Jos asiakasyrityksen omistajiin kuuluu toisia yrityksiä, tarvitsee myös näiden omistajien henkilötiedot ja omistusrakenne selvittää. (Talouhallintoliitto 2017.) Jos ilmoitusvelvollinen ei pysty tunnistamaan asiakasta uuden rahanpesulain säännöksiin mukaisesti, ei asiakassuhdetta saa perustaa tai ylläpitää.

Tilitoimiston täytyy tunnistaa ja todentaa myös ulkomaalaisten asiakkaiden henkilöllisyys luotettavasti. Ulkomaiselta yritykseltä täytyy dokumentoida yrityksen rekisteröintiasiakirja, yhtiöjärjestys tai -sopimus, kopio edustajan passista ja yrityksen yhteyshenkilön tarkoista yhteystiedoista. Ulkomaalaisen yrityksen edunsaajan henkilöllisyyden varmentamiseksi ei riitä pelkästään ajokortti vaan voimassa oleva passi on ainoa hyväksyttävä asiakirja ulkomaalaisen henkilöllisyyden todentamiseksi.

Tilitoimiston täytyy tunnistaa asiakkaansa tosiasialliset edunsaajat. Tarvittaessa myös näiden henkilöllisyys on todennettava. Tosiasiallisista edunsaajista tulee ylläpitää ajantasaista tietoa.

Asiakkaan liiketoiminnan seuranta

Tilitoimiston tulee tuntea asiakkaansa ja näiden liiketoiminta sen verran hyvin, että se pystyisi havaitsemaan epätavallisia liiketoimia. Tilitoimiston pitää siis ymmärtää, mitä asiakkaan harjoittama liiketoiminta pitää sisällään ja, mitkä ovat kyseiselle toimialalle normaaleja ominaispiirteitä. Asiakkaan liiketoimintaa on seurattava ja tilitoimiston tulee varmistaa, että asiakkaan seuranta on riittävää. Asiakkaan seurannan laajuus riippuu tilitoimiston tekemästä riskiarvioista.

Tilitoimiston täytyy kiinnittää erityistä huomioita sellaisiin asiakkaan liiketoimiin, jotka ovat tavanomaisesta poikkeavia. Tapahtumien poikkeavuutta tulee arvioida perustuen siihen kokemukseen, joka tilitoimistolla on asiakkaasta ja tämän liiketoiminnasta. **Epäilyttävänä liiketoimintana voidaan pitää sellaisia tapahtumia, joille ei löydy taloudellista tarkoitusta tai, jos ne eivät sovi yhteen tilitoimistoilla olevien tietojen ja kokemuksen kanssa. Myös liiketoimet, joille asiakas ei anna luotettavaa selvitystä, voidaan pitää epäilyttävinä.**

Konkreettisia esimerkkejä epäilyttävistä liiketoimista on annettu melko vähän tilitoimistoille, koska ne vaihtelevat toimialakohtaisesti. Alla on listattuna muutamia yleisesti epäilyttävinä pidettäviä tapahtumia.

- Asiakas tallettaa ja nostaa suuria käteissummia
- Asiakasyrityksen omistajarakenteet ovat monimutkaisia
- Kirjanpitoon toimitetut tositteet ovat selkeästi puutteellisia
- Monimutkaiset lainajärjestelyt
- Maksetuilla suorituksilla ei ole liiketoiminnallista perustetta
- Saatua suoritus ei johda liikevaihtoon
- Asiakkaan myynti ei vastaa sen taloudellista tilannetta
- Asiakas suorittaa tai vastaanottaa maksuja maista, joihin on katsottu kohdistuvan kohonnut rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski.

Tehostettu tuntemisvelvollisuus

Tilitoimiston tulee noudattaa tehostettua tuntemisvelvollisuutta, jos asiakkaiseen tai yksittäiseen liiketoimeen katsotaan liittyvän normaalia suurempi riski. Mikäli asiakkaiseen sovelletaan tehostettua menettelyä, tulee tilitoimiston kiinnittää liiketoimintaan ja liiketoimiin normaalia enemmän huomiota. Tehostettuja tuntemistoimia voivat olla esimerkiksi varojen alkuperän selvittäminen, liiketoimien taustan selvittäminen ja asiakassuhteen tehostettu seuranta.

Tehostettua tuntemisvelvollisuutta sovelletaan myös tilanteissa, joissa asiakas tunnustetaan etänä ja, jos asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. Etätunnistaminen on tilanne, jossa asiakas ei ole tunnustettaessa ja henkilöllisyyttä todennettaessa läsnä. Tällaisissa tilanteissa tilitoimisto on veloitettu hankkimaan asiakkaasta lisäasiakirjoja ja tietoja asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseksi ja todentaa asiakkaan henkilöllisyys vahvan sähköisen tunnustamisen avulla.

Asiakkaan tuntemistietojen säilyttäminen

Tilitoimiston tulee pitää asiakkaan tuntemista koskevat asiakirjat ja muut tiedot ajantasaisina. Asiakkaan tuntemiseen liittyvät tiedot pitää säilyttää viisi vuotta asiakassuhteen päättymisen jälkeen. Tilitoimiston tulee säilyttää tietoja luotettavasti.

Tilitoimiston pitää ilmoittaa asiakkailleen, että asiakkaan tuntemistietoja ja henkilötietoja voidaan käyttää rahanpesun estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Tietoja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen.

Ilmoita epäilyttävistä liiketoimista Rahanpesun selvittelykeskukselle

Tilitoimisto on ilmoitusvelvollinen ilmoittamaan havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista Rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitus on tehtävä, jos tilitoimisto ei saa huomion herättäneelle liiketoimelle luotettava selvitystä asiakkaaltaan tai, jos se on edelleen epäilyttävä annetun selvityksen jälkeen. Liiketoimi tulisi keskeyttää lisäselvitystä varten tai vaihtoehtoisesti tilitoimisto voi myös kieltäytyä liiketoimesta.

Ilmoitus tehdään Rahanpesun selvittelykeskukselle sähköisesti ja ilmoituksessa pitää olla asiakkaan tuntemistiedot, epäilyttävän liiketoimen tiedot ja tieto, onko liiketoimesta kieltäytytty, onko se suoritettu vai onko se keskeytetty.

Tilitoimiston täytyy luovuttaa Rahanpesun selvittelykeskukselle tarvittaessa heidän pyytämänsä tiedot ja asiakirjat. Tilitoimisto ei saa paljastaa asiakkaalleen, että on tehnyt ilmoituksen epäilyttävästä liiketoimesta.

Tilitoimiston on syytä muistaa, että ilmoitusvelvollisuus on lain (444/2017) sanelema velvoite. Jos tilitoimisto ei tee ilmoitusta, laiminlyö se omaa velvoitettaan, jolla voi olla merkittäviä seuraamuksia. Uudessa rahanpesulaissa on säädetty rangaistavaksi ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti. Määrätyt sanktiot ovat julkisia ja ne julkaistaan.

Kouluta työntekijäsi ja valvo toimintaperiaatteiden noudattamista

Tilitoimiston tulee huolehtia, että työntekijät ovat tietoisia uuden rahanpesulain velvoitteista. Tilitoimiston on myös nimettävä henkilö, joka vastaa uuden rahanpesulain noudattamisen valvonnasta. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaa tilitoimistojohtoa.

Tilitoimiston täytyy järjestää työntekijöilleen riittävää koulutusta aiheesta ja valvoa, että lain säännöksiä noudatetaan. Laadittu riskiarvio on hyvä käydä läpi tilitoimiston työntekijöiden kanssa ja muutenkin lain määrittämiä velvoitteita olisi hyvä kerrata yhdessä vuosittain.

Tilitoimistolla tulee olla omaan toimintaansa laaditut toimintaohjeet asiakkaiden tuntemista koskevista menettelyistä ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta. Työntekijöiden tulee noudattaa huolellisesti tilitoimistojohtoon laadittuja yhteisiä toimintaohjeita ja -periaatteita minimoidakseen tilitoimistoon ja työntekijään itseensä kohdistuvia riskejä.

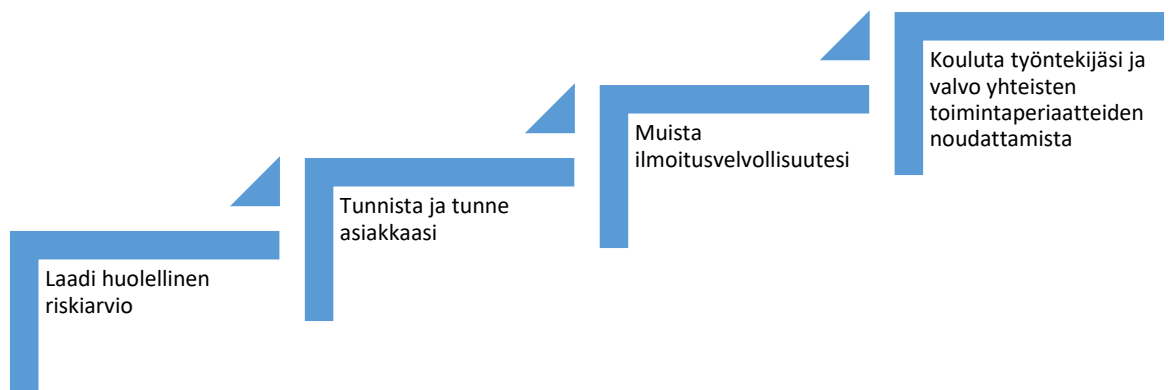
Rahanpesun valvontarekisteri ja tosiasiallisten edunsaajien rekisteri

AVI on ylläpitänyt rahanpesun valvontarekisteriä heinäkuusta 2019 alkaen. Tilitoimiston on pitänyt hakeutua rekisteriin kesän 2019 aikana. Valvontarekisterin tarkoitus on tehostaa AVI:n valvontatyötä ja se perustuu EU:n säätämään neljänteen rahanpesudirektiiviin ja sen pohjalta säädettyyn uuteen rahanpesulakiin.

Uuden rahanpesulain myötä useimmille yhteisöille on tullut uutena velvollisuutena pitää yllä tosiasiallisia edunsaajia koskevia tietoja. Tosiasialliset edunsaajat on ilmoitettava 1.7.2020 mennessä Kaupparekisteriin.

Tilitoimiston kannattaa muistaa, että ilmoitusvelvollisuus on säädetty asiakasyrityksille. Tilitoimiston täytyy ilmoittaa rekisteriin vain yhtiönsä tosiasialliset edunsaajat. Monet asiakkaat kuitenkin odottavat ja laskevat sen varaan, että tilitoimisto huolehtii asian hoitamisesta heidän puolestaan. Hyvään tilitoimistotapaan kuuluu, että asiakasta informoidaan ja ohjeistetaan lakimuutoksista ja niiden velvoitteista. Tilitoimisto voi tarjota asiakkailleen mahdollisuutta, että tilitoimisto hoitaa lain (444/2017) säätämän velvoitteen asianmukaista korvausta vastaan.

Yhteenveto

Kuva 2: Yhteenveto uuden rahanpesulain velvoitteista tilitoimistolle

Lähdeluettelo

Aluehallintovirasto. 2019. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen - ohje ilmoitusvelvolliselle

Taloushallintoliitto

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. Annettu Helsingissä 28.6.2017.

Liite 2: Asiantuntija A haastattelukysymykset

Asiantuntija A haastattelukysymykset 17.10.2019

Haastateltavan esittely ja työhistoria

Rahanpesu

- Mitä on rahanpesu?
- Minkälaisia rahanpesuriskejä ja -uhkia Suomessa esiintyy?
- Millaisia riskejä ja uhkia on tullut esille viime vuosina tietotekniikan kehittyessä?
- Minkälaisia rikosilmiöitä rahanpesuun liittyy Suomessa?
- Miten Suomessa rahanpesuun liittyvä rikollisuus eroaa kansainvälisesti tapahtuvasta rikollisuudesta?
- Mitkä ovat yleisimpiä rahanpesuun liittyviä rikosnimikkeitä?
- Mikä on käteisen rahan rooli rahanpesussa nykypäivänä?
- Miten organisaatiosi toimii rahanpesun estämiseksi?

Rahanpesulakiuudistus ja sen muutokset

- Mitkä ovat tärkeimmät ja merkittävimmät uuden rahanpesulain muutokset verrattuna edellisiin rahanpesulakeihin?
- Olivatko muutokset toivottuja? Mitkä muutokset ovat tuoneet eniten haasteita?
- Millaisilla muutoksilla on saatu estettyä rahanpesua parhaiten ja tehokkaimmin?
- Onko organisaatiosi prosessit ja käytänteet muuttuneet merkittävästi lakimuutoksen myötä? Jos on, millä tavalla?

Rahanpesulain tärkeimmät velvoitteet kirjanpitäjille

- Mitkä ovat mielestäsi rahanpesulain tärkeimmät velvoitteet ilmoitusvelvollisille ta-
hoille, erityisesti tilitoimistoille ja kirjanpitäjille?
- Mitä käytännön toimenpiteitä edellytetään tilitoimistoilta rahanpesulain suhteen?
- Millaisiin asioihin tilitoimiston tulisi kiinnittää eniten huomiota asiakkaiden toimeksi-
antoja tehdessään?
 - Mitä asioita tilitoimiston pitäisi ottaa huomioon arvioidessaan riskejä?
 - Mitkä liiketoimet ovat epäilyttäviä tai epätavallisia?
 - Millaisiin käteisnostoihin ja panoihin tulisi kirjanpitäjän kiinnittää huomiota?
 - Onko sellaisia aloja, joihin liittyy kohonnut rahanpesun rahoittamisen riski?
 - Pitäisikö näiden asiakkaiden kohdalla noudattaa erityisiä toimenpiteitä?
- Miten digitalisaation voisi mahdollisesti vaikuttaa rahanpesun havaitsemiseen tilitoi-
mistossa?

Kirjanpitäjän vastuu

- Jos asiakas todettaisiin syylliseksi rahanpesuun, voisiko tästä seurata seuraamuksia
kirjanpitäjälle? Millaisia?
- Voiko kirjanpitäjä syyllistyä rahanpesuun tietämättään?
- Millaisissa tapauksissa kirjanpitäjää voitaisiin syyttää osallisuudesta rahanpesuun?
- Tuleeko kirjanpitäjiltä paljon ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista?

Liite 3: Asiantuntija B ja C haastattelukysymykset

Asiantuntija B ja C haastattelukysymykset

Rahanpesu ja Verohallinto

- Millä tavalla verottaja on tekemisissä rahanpesulainsäädännön kanssa?
- Minkälaisia rahanpesuriskejä Verohallinto kohtaa?
- Miten Verohallinto toimii rahanpesun estämiseksi?

Rahanpesulakiuudistus ja sen muutokset

- Onko uusi, 3.7.2017 voimaan tullut rahanpesulakiuudistus vaikuttanut Verohallinnon prosesseihin? Jos on, miten?
- Olivatko lakimuutokset toivottuja?
- Mitkä muutokset tuovat eniten haasteita organisaatiollesi?
- Onko Verohallinto huomannut, että taloudelliset väärinkäytökset olisivat lisääntyneet viime vuosina tietotekniikan kehittyessä?

- Miten ja millaisissa tilanteissa Verohallinto havaitsee epäilyttäviä liiketoimia?
- Millaiset tekijät ja asiat herättävät huomiota ja epäilyksiä rahan todellisesta alkuperästä?
- Miten verottaja määrittelee epäilyttävät ja epänormaalit liiketoimet?
- Onko tiettyjä aloja, joihin verottaja kiinnittää erityistä huomiota?
- Kuinka Verohallinto toimii havaitessaan epäilyttäviä liiketoimia?
- Miten ja millaisissa tilanteissa Verohallinto tekee yhteistyötä rahanpesun torjunnan valvontaviranomaisten kanssa?
- Miten verotarkastuksien yhteydessä tunnistetaan ja huomataan mahdolliset vääränsäilytetyt tositteet kirjanpidossa?

Liite 4: Asiantuntija D haastattelukysymykset

Asiantuntija D haastattelukysymykset 31.10.2019

Rahanpesulakiuudistus ja sen tärkeimmät velvoitteet tilitoimistolle

- Mitä on rahanpesu?
 - Millaisiin rikoksiin liittyy rahanpesua?
 - Minkälaisia rahanpesukeinoja on?
- Mitkä ovat uuden rahanpesulain tärkeimmät velvoitteet kirjanpitäjille?
- Minkälaisia mahdollisuuksia tilitoimistossa on havaita mahdollista rahanpesua ja puuttua siihen?
- Mitä käytännön toimenpiteitä tilitoimistoilta edellytetään rahanpesulain suhteen?
 - Minkälaisia toimenpiteitä tilitoimiston pitäisi suorittaa asiakkaan tunnistamiseksi ja tuntemiseksi?
 - Miten käytännössä tilitoimistossa tulisia valvoa, että rahanpesulain asettamia säännöksiä noudatetaan?
- Millaisiin asioihin kirjanpitäjän tulisi kiinnittää eniten huomiota asiakkaiden toimeksiantoja tehdessään?
- Mitä asioita tilitoimiston pitäisi ottaa huomioon arvioidessaan asiakkaaseen kohdistuvia rahanpesun rahoittamisen riskejä?
 - Entä millaisia riskejä voisivat olla tilitoimistoon kohdistuvat riskit?
- Millaisia asiakkaan liiketoimia voidaan pitää epäilyttävinä tai epätavallisina?
 - Millaisiin käteisnostoihin ja -panoihin kirjanpitäjän tulisi kiinnittää huomioita?
- Onko sellaisia aloja, joihin liittyy erityisesti kohonnut rahanpesun rahoittamisen riski?
 - Pitäisikö näiden asiakkaiden kohdalla tilitoimiston noudattaa erityisiä toimenpiteitä?
- Miten mielestänne kirjanpidon digitalisoituminen mahdollisesti vaikuttaa rahanpesuun tai rahanpesun havaitsemiseen tilitoimistossa?

Liite 5: Tilitoimisto X:n edustajan haastattelukysymykset

Tilitoimisto X:n edustajan haastattelukysymykset 11.11.2019

- Onko uusi rahanpesulaki vaikuttanut tilitoimiston käytänteisiin? Jos on, miten?
- Millaisia toimia tilitoimistossa on tehty uuden rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseksi?
- Liittyykö tilitoimiston asiakkaisiin kohonnut rahanpesuriski?
- Koetko, että tilitoimistot tarvitsisivat paremmat ohjeet ja ohjeistukset viranomaisilta rahanpesun tunnistamista varten?
- Minkälaiset tapahtumat ovat mielestäsi epäilyttäviä?
- Mitkä ovat mielestäsi rahanpesulain tärkeimmät velvoitteet kirjanpitäjille?